

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv rodinného zázemí na volbu střední školy

Vypracovala: Kateřina Ježková

Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, Ph.D.

České Budějovice 2014

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá vlivem rodinného zázemí na volbu střední školy. Teoretická část popisuje rodinu, jednotlivé vztahy v ní, výchovu, dospívání a faktory, které volbu střední školy ovlivňují.

Praktická část je postavena na kvalitativních i kvantitativních prvcích. V první části rozebírá nestandardizovaný dotazník, jež je ve druhé části doplněn rozhovory se dvěma studenty prvním ročníků odlišných typů středních škol. Cílem výzkumu bylo zmapovat, jaké rodinné faktory ovlivňují studenty při výběru střední školy.

Klíčová slova: rodina, volba střední školy, rodinné zázemí.

Abstract

This Bachelor Thesis follows up the effect of family background on secondary school choice for students. The theoretical part describes family and its relationships, education, adolescence and circumstances affecting the secondary school choice.

Practical part is based on quantitative and qualitative elements. The first part analyses non-standardized questionnaire which is supplemented by interviews with two first grade students from the different kinds of secondary schools in the second part. The aim of the research was to analyse what kind of family factors influence students when choosing their secondary school.

Key words: family, secondary school choice, family background.

.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 5. května 2014

.....
Kateřina Ježková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí své bakalářské práce PhDr. Martě Franclové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení.

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část	10
1. Rodina	10
1.1. Typy rodiny.....	12
1.2. Rodina jako systém.....	12
1.3. Funkční rodina	13
1.4. Manželství.....	13
1.5. Nesezdaná manželství a svobodné matky.....	13
1.6. Rodiče	14
1.7. Dospívající	15
1.8. Identita	16
2. Rodinné vztahy v období pubescence.....	17
2.1. Vztah mezi rodiči	18
2.2. Vztah pubescenta k matce	18
2.3. Vztah pubescenta k otci	19
2.4. Vztah se sourozenci	20
2.5. Vztahy s vrstevníky	20
3. Výchova	21
3.1. Znaký rodinné výchovy	22
3.2. Výchovné cíle a prostředky	22
3.3. Druhy výchovy	23
4. Postoje a hodnoty.....	24
5. Volba střední školy a povolání	25
5.1. Výchova k povolání a Kariérní poradenství.....	25
5.2. Volba povolání	27
5.3. Rodinné faktory ovlivňující volbu střední školy	28
5.4. Teorie vzdělanostní reprodukce	29
5.5. Škola	30

5.6. Střední školy	31
Praktická část	33
6. Cíle praktické části.....	33
7. Výzkumné metody	34
7.1. Kvantitativní část.....	34
7.2. Kvalitativní část.....	52
7.3. Shrnutí výsledků	56
7.4. Diskuse	57
Závěr	59
Seznam literatury	60
Přílohy.....	63
Příloha č. 1. Dotazník	63
Příloha č. 2.	68

Úvod

„Jednoduše řečeno, život, nikoli práce, je velká kariéra.“

(Miller, C. M. & Tiedman, D. V.).

V současné době je volba střední školy velmi diskutovaným tématem. Každý člověk si od svého dětství vytváří představy o tom, co by jednou chtěl dělat. Nejprve jsou to spíše nereálné a často i přehnané nápady jako kosmonaut, prezident nebo třeba baletka. S postupem věku, školní docházky a řady vlivů, které na jedince působí, se tyto představy přeměňují a vytváří se nová představa budoucí práce. V polovině deváté třídy, kdy se dávají přihlášky na střední školy, by tak měl být žák rozhodnut, jakou cestou se vydá. Není ale neobvyklé, že si budoucí student svým rozhodnutím není jist a po několika měsících případně i rocích zjistí, že škola pro něj nebude vhodná a tak se stává, že se studenti hlásí na střední školy znovu a studují je od začátku. Nastává i situace, že studenti na středních školách zůstanou a chtějí je dostudovat třeba pro rodinu, ale to se jim v případě nezájmu o obor, který studují, ne vždy povede. Tyto studenty to ve škole obvykle nebaví, tak tam raději ani nechodí, a když už tam jdou, tak spíš vyrušují nebo nic nedělají. A právě těmto případům by mělo zabránit kariérní poradenství.

Běžným problémem, týkajícím se volby střední školy, je také budoucí uplatnění. Studenti si ne vždy uvědomují, že najít si zaměstnání není snadné a tak by při výběru SŠ měli brát v potaz také budoucí uplatnění. Nejméně je zájem o technické obory, které naopak mají velké možnosti do budoucna.

Nepopíratelně velký vliv na celý náš život měli rodiče. Od dětství nás vychovávali, předali nám své názory, postoje, hodnoty, znalosti a naučili nás spoustu věcí. Vliv rodičů na utváření osobnosti každého jedince je tak nesporný. Popírat se také nedá vliv rodiny na volbu budoucího povolání, potažmo střední školy. Jak právě rodiče, tak i celý zbytek rodiny přes babičky, sourozence až třeba po tetu může tuto volbu ovlivnit. Rodiče chtějí pro své dítě vždy to nejlepší, ale ne vždy je nejlepší volba i volbou

správnou. Ve své práci tak popíšu jednotlivé definice rodiny, její typy a funkce. Následně se budu zabírat hodnotovou a postojoyou orientací a nakonec se zaměřím na volbu střední školy a jednotlivé faktory, které jí ovlivňují. Praktická část práce bude rozdělena na dvě části. V první části se zaměřím na získání dat pomocí dotazníků a jeho následné hodnocení. Ve druhé části doplním práci dvěma rozhovory se studenty z prvních ročníků rozdílných typů škol.

Teoretická část:

1. Rodina

Rodina je pojem, který se v naší společnosti vyskytuje od pradávna, ale je velmi složité ho přesně definovat. Podle Hartla (1993) definujeme rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy s odpovědností a vzájemnou pomocí.

Další definice, kterou nám přinesl Odehnal, uvádí, že *„rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu praktické ověření získaných dovedností v rámci rodiny. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoj k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti obecně.“* (Odehnal in Výrost, 1998, 304).

Možný (2006) nám tvrdí, že rodina představuje sociální zařízení, jehož účelem je tvořit soukromý prostor pro reprodukci společnosti, ukrytý před vířícím a nepřehlédnutelným světem veřejným.

Z obou definic tedy vyplývá, že rodina je první sociální skupina, se kterou se dítě setkává hned po svém narození a má zásadní vliv na jeho osobní vývoj. Rodiče dítěti předávají určité hodnoty, poskytují mu podporu a ono od nich získává sociální dovednosti. Matoušek (2003) toto charakterizoval jako socializační funkci rodiny. Žádná z dalších sociálních skupin, se kterou se může člověk v průběhu svého života setkat, netvoří tak důležité a složité propletené funkce jako právě rodina.

Rodina je skupina, která svým členům dle Řezáče poskytuje (1998, 27):

- 1) Bezvýhradnou akceptaci jejich lidské existence.
- 2) Ochraňující prostředí (hmotné i sociální).
- 3) Zajištění životních potřeb.

- 4) Vzájemnou podporu.
- 5) Východisko a zprostředkující článek při pronikání do makrosociálního prostředí.

V dnešní době je neustále vyzdvihován vliv rodiny na dítě a v podstatě i na rodiče. Otázkou ale je, proč jednotliví členové rodiny v ní netráví tolik času a svou individuální osobnost zakotvují v zaměstnání, zájmech a rekreačních činnostech. Být členem rodiny už není takovou nutností jako v dřívějších dobách, kdy se zdůrazňovali jako činitelé formující individuální povahu dědičnost, božské síly, kmen nebo společnost, do které jedinec zapadal. Vývoj rodiny a rodinné výchovy od té doby zaznamenal obrovský rozvoj. Rodiče víceméně přešli od fyzických trestů a tvrdé výchovy k láskyplné a mnohdy až příliš volné výchově. Nemá-li se společnost zhroutit, potřebuje jasně daná pravidla. Tak jako v každém státě pravidla určuje vláda, tak v rodině by to měli být rodiče, kdo stanoví nepřekročitelné hranice osobní autonomie a způsoby prosazující individuální zájmy (Matoušek, 2003).

Podle řady výzkumů znamená rodina pro většinu lidí šťastnější a spokojenější život. Většina žen uvádí jako nejšťastnější období to, kdy žily v manželství s malými dětmi.

Pro moderní společnost jsou typické rozmáhající se trendy v současné rodině. Jedná se o odkládání sňatků s rozením dětí na co nejdelší dobu. Manželství se v dnešní době nezakládají tak často, páry spíše žijí na „hromádce“. Stále stoupá rozvodovost a rozvedení méně často vstupují do nových svazků nebo mají děti. Klesá počet dětí v rodině a naopak stoupá počet bezdětných párů. Dále se díky studiu a financím prodlužuje doba, kdy adolescenti žijí u rodičů, popřípadě se mladé rodiny váží na předchozí generaci, typičtější je vazba na rodinu ženy (Matoušek, 2003).

Avšak nejcennější věcí, kterou rodina dnes dětem předává, je vzdělání. Úlohu zprostředkovatele kultury a jejích hodnot vykonává jen nepřímo se školou (Matoušek, 2003).

1.1. Typy rodiny

Hartl (1993) také rozlišil dva základní typy rodiny, jedná se rodinu nukleární (matka, otec, děti) a rodinu širší (širší příbuzenstvo, jako jsou prarodiče, tety, strýcové, bratřenci a sestřenice - jedná se o velmi početnou skupinu, kterou váží nejen pokrevní pouta, ale i tradice, postoje a zvyky). Dále sem můžeme zařadit i rodinu neúplnou (rozvod, smrt jednoho z partnerů) a úplnou (matka, otec, děti). Matějček (1992) používá termín doplněná rodina (dítě, vlastní matka, nevlastní otec anebo naopak).

1.2. Rodina jako systém

Rodina je v současném pojetí chápána jako otevřený systém, který může být měněn vlivy z vnějšku i zevnitř. Časem si tento systém vytváří vlastní zákony a pravidla, která řídí vzájemnou interakci mezi členy rodiny. Určitý vzorec vzájemných interakcí je pro tu kterou rodinu charakteristický a je základem vytváření stabilnějších vztahů. Každý otevřený systém je význačný tím, že dojde-li ke změně funkce jednoho prvku, mění se i funkce celku (Pešová & Šamalik, 2006). V podstatě platí, že změní-li se funkce jednoho člena rodiny, tak se změní i funkce rodiny celé. Proto je velmi důležité při práci s ní nepřehlížet její okolí a pracovat s ní jako se složitým celkem skládajícím se z jednotlivých částí. Máli správně fungovat, musí být její jednotlivé složky jasné a hranice dobře propustné (Matoušek, 2003).

Systém bývá často tvořen podskupinami, které nazýváme subsystemy. Podle Matějčka (1992) jsou v rodině nejčastěji dány generační příslušností, postavením v mocenské hierarchii, pohlavím, specifickými povahovými charakteristikami nebo specifickými zátěžemi, které členové do rodiny vnášejí. Důležité je vždy si uvědomit, že porucha v jedné části nebo v jednom subsystemu vede k poruše celku.

„Rodina jako systém (v tomto případě mikrosystém) je přitom zapojena do širšího společenského systému (mezosystému), k němuž patří příbuzenstvo, sousedé, přátelé a všichni ostatní, kdo rodinu obklopují a jsou s ní ve styku. Nutně ji ovlivňují a sami jsou ovšem stykem s ní ovlivňováni. Rodině pomáhají, ulevují, chrání ji, ale někdy ji také ruší, tísní a zatěžují svými nároky.“ (Matějček, 1992, 35). Dále je rodina obklopována

okolím, se kterým se nezná až tak dobře a obklopuje jí zvenku (exosystém). Jedná se o lékaře, vzdělávací instituce atd. Poslední složka, která se v okolí rodiny nachází, je neosobní a celospolečenská (makroprostředí).

Podle Sobotkové (2007) se rodinný systém rozkládá v prostoru a čase i v biologickém a sociálním kontextu.

1.3. Funkční rodina

Funkční rodinu lze označit pojmem neklinická, zdravá nebo dokonce harmonická rodina. Vychází z pojetí normy jakožto nepřítomnosti nemoci či poruchy. Funkční rodiny jsou brány jako ty, kde se očekává respekt, brání ohledů na druhé, hierarchie odpovědnosti a pevná aliance mezi rodiči. Každý mluví za sebe, jasně, srozumitelně v živé a aktivní komunikaci. Je zde optimističtější atmosféra plná humoru a domácí provoz se v ní zvládá hladce. Rodiče rozhodují závažnější problémy vždy kompromisy nebo dohodou. Opakem je klinická rodina, jež se vyznačuje přítomností poruchy (Matoušek, 2003).

1.4. Manželství

Dříve bychom mohli charakterizovat manželství jako pevný základ, bez kterého nemůže rodina vzniknout. V dnešní době už tomu ale zdaleka tak není. Avšak manželství má v naší kultuře silnou tradici a patří mezi nejstarší sociální instituce, jehož uzavření přináší nová privilegia a povinnosti (některá z nich i ve formě právních předpisů), ale na druhé straně je relativně volnou institucí, která nemá společensky jednoznačně určené normy chování ani přesně vymezené role (Vágnerová, 2000).

1.5. Nesezdaná manželství a svobodné matky

V několika posledních desetiletích se ve světě začal projevovat nový trend tak zvaného nesezdaného svazku. Jedná se o lidi, kteří spolu tvoří pár, mají děti a žijí jako rodina, avšak nejsou v manželském svazku. Další skupinou, jejíž počet se neustále zvyšuje, jsou svobodné matky, které vychovávají dítě bez otce. Těhotenství u těchto

matek probíhá komplikovaně a s více porodními komplikacemi než u matek vdaných. Děti bývají častěji nemocné a mají horší školní prospěch, i když jejich inteligence se neliší od dětí vyrůstajících ve funkční rodině. Dítě má s matkou silnější vazbu, které se v pozdějším věku může projevovat problémy s navazováním vztahů a rodinným soužitím (Matoušek, 2003).

Nepřítomnost otce v rodině může být v některých případech kompenzována dědečkem.

Dívky vyrůstající bez otců v dospělosti často tíhnou k naprosté oddanosti nebo naprostému odmítání mužů (Matoušek, 2003).

1.6. Rodiče

Rodiče mají největší vliv na vytváření osobnosti dítěte a dávají mu tím základ pro celý život (Vymětal, 2004). V současné době se role muže a ženy z hlediska veřejné sféry vyrovnávají, zato doma přestává být muž vidět. Stále zůstává živitelem, ale není příliš ochoten zastávat nutné práce kolem dětí a domácnosti. Díky zastaralým tradicím si muž velmi často klade nároky, které je mu emancipovaná žena stále méně ochotná plnit (Matoušek, 2003). Naopak dnešní žena je velmi samostatná a schopná finančně zajistit sebe a své děti, ale i je vychovat. Podle srovnávací studie, kterou zveřejnil ve své knize Matoušek (2003), mají však děti vychovávané jen jedním z rodičů horší výsledky ve škole, víc zdravotních či psychických problémů a také víc střetů se zákonem, než děti ve stejné socioekonomické vrstvě, jež jsou vychovávané oběma rodiči.

Důležitý je respekt individuálních zvláštností rodičů, dětí a v podstatě i celé rodiny. V poslední době se přihlíží i k vrozeně rozdílné psychické výbavě mužů a žen, která určuje možnost přínosu do rodiny a zisk z rodinného soužití. Hlavním ukazatelem funkčnosti rodiny je emoční spokojenost manželů a emoční uspokojení dětí (Matoušek, 2003).

1.7. Dospívající

Podle Hartla (1993) je dospívání obdobím ontogenetického vývoje, kdy vrcholí procesy sexuálního, emocionálního a sociálního zrání a to od 12/14 do 22/24 let. První fáze dospívání probíhá zhruba mezi 11. – 15. rokem a je označována jako pubescence (Vágnerová, 2000).

V tomto období jsou velmi typické změny nálad, konfliktnost a impulzivita. Často je proto nazýváno jako období emoční lability. Nápadné je tělesné a pohlavní dospívání. Vyskytují se obtíže při koncentraci pozornosti spojené s emoční nestálostí a ty ztěžují soustavné učení, proto dochází k výkyvům ve školním prospěchu, na který je kladen zvýšený důraz. Mohou se objevovat záchvaty přejídání nebo nechutenství, doplněné snadnou unavitelností a výkyvy aktivity. Denní snění není neobvyklé, pomáhá jedinci se odpoutat od běžného života a uvolňuje nahromaděný stres. Nejpravděpodobněji jsou zvláštnosti psychiky dospívajících způsobeny snahou o přizpůsobení se biologickým, psychologickým a sociálním podmínkám (Langmeier & Krejčíková, 1998).

Pubescent se začíná osamostatňovat od rodičů a značný význam pro něho mají vrstevníci, s nimiž se ve větší míře než dříve ztotožňuje. Zakončuje povinnou školní docházku a volí si budoucí povolání, které bude určovat i jeho sociální postavení. Probíhají první lásky a partnerské vztahy. Většina změn je způsobena biologicky, ale významně je ovlivňují i psychické a sociální faktory (Vágnerová, 2000).

Dospívání je postupné a u každého jednotlivce začíná, probíhá a projevuje se různým způsobem. Všeobecně se tvrdí, že dívky dozrávají dříve než chlapci. Pokud ovšem taková změna přichází předčasně a to v období, kdy jsou spolužáci obojího pohlaví ještě fyzicky i psychicky zcela infantilní (Vágnerová, 2000), dochází k tomu, že „*Dříve dozrávající dívky mívají častější konflikty s rodiči, s větší pravděpodobností nedokončí studium a mívají emoční a behaviorální problémy*“ (Caspi & Moffit, 1991., Stattin & Magnusson, 1990 in Nolen-Hoeksema, 2012).

V období dospívání se rozvíjí jemná motorika a narůstá celková síla a pohyblivost. Z hlediska myšlení zaznamenává největší rozvoj abstrakce a dospívající snáze chápe i složité logické vazby, které mu napomáhají v učení. Podle Piagetovy teorie toto období

nazýváme obdobím formálních operací. *“Nový způsob myšlení má ovšem významné následky pro postoj dospívajícího k celému světu a zejména lidem: zatímco dítě v mladším věku bralo svět realisticky a střízlivě, takový jaký je, dospívající nyní srovnává existující a přítomné poměry s tím, co by mohlo nebo mělo být, tedy se stavem, který si jako ideál vytvoří ve své mysli”* (Langmeier & Krejčíková, 1998,148). Rozvíjí se nové zájmy jako je tanec, sport nebo móda. Často se však zájmy vyvíjejí v úmyslném odporu k povinné školní četbě, klasické vážné hudbě apod. (Langmeier & Krejčíková, 1998).

Pubescent si potřebuje potvrdit své kompetence a tak někdy dočasně ztrácí na významu výkon ve škole. Pokud hodnota školního prospěchu vůbec zůstala, není tak samoúčelná jako na prvním stupni základní školy a spíše souvisí s budoucím uplatněním. Dobrý školní prospěch je důležitým předpokladem pro výběr střední školy. V podstatě zde platí, že čím lepší známky student má, tím větší množství škol si může volit. Diferenciace v posledních letech rozdělila třídu na podskupiny s jinými hodnotami a s jinou motivací nejen ve vztahu ke škole, ale i obecně. Nejvíce dospívající usiluje o dosažení identity, která by jej odlišovala od ostatních lidí (Vágnerová, 2000).

1.8. Identita

Hartl (1993) označuje identitu jako soubor rysů, podle nichž je jedinec znám v určité specifické skupině. Identita se skládá z tělesného zjevu (jak vypadáme a prezentujeme se), z tělesnosti (subjektivní prožitek našeho zdraví) a z naší tělesné a duševní výkonnosti (naše síla, schopnosti, dovednosti a všechno co nám umožňuje s druhými soutěžit a nějak v jejich očích stoupnout) (Matějček, 1992).

„Hledání identity je pro adolescenta snazší, pokud rodiče, učitelé a vrstevníci zastávají víceméně shodné hodnoty.“ (Nolen-Hoeksema, 2012, 130). V jednoduše organizované společnosti je formování identity poměrně snadným úkolem, ale v tak složité společnosti, jako je ta naše, je nalezení vlastní identity pro mnohé velmi složité. Jakmile jí jedinec dosáhne, říkáme že si osvojil gendrovou identitu, profesní směřování a světový názor (Nolen-Hoeksema, 2012).

2. Rodinné vztahy v období pubescence

Dítě se rodí na svět se zděděnými vlastnostmi, mezi něž patří i temperament, který může ovlivňovat nitroděložní vývoj nebo následný porod. Touto výbavou jsou přímo předurčovány vztahy, které se rozvinou mezi rodiči a dítětem. Dítě ve svém vývoji má období, kdy se rodičovské nadvládě vzpírá a tak je pro jedny výchova jednodušší a pro druhé těžší (Matoušek, 2003).

Nejcharakterističtější je pro toto vývojové období osamostatňování, které probíhá od dětství a je zrychlené. Dospívající nechce, aby s ním rodiče manipulovali a tak emancipace vede k proměně citové vazby. V této proměně může nastat přechodné období, kdy se již nefunkční závislost dítěte na rodičích projevuje zdánlivým odmítáním všeho (Vágnerová, 2000). Častěji bývá přemístění citových vztahů spojeno s přeháněním rozdílů v chování, názorech, zájmech a hodnotách rodičů a nových osob, k nimž se právě přiklání. Mnozí proto revoltují proti rodičům, kritizují je, vytýkají jim skutečné nebo fiktivní nedostatky, stydí se za projevy jejich něžnosti a lásky a odmítají jejich příslušnou kontrolu. Na druhé straně někdy až nekriticky přejímají nové vzory a nové životní cíle (Langmeier & Krejčíková, 1998).

Často nastávají konflikty v rodině, které jsou způsobeny nabýváním povinností, ale ne práv. Rodiče dochází k názoru, že děti jsou dost velké a mohou být odpovědné za víc věcí, ale práva dětí zůstávají beze změny (Vágnerová, 2000). „*Potřeba změnit svou roli v rodině souvisí s celkovou proměnou identity. Pubescent se snaží získat větší prestiž a omezit svou závislost a podřízenost.*“ (Vágnerová, 2000, 239).

Obvyklý je podle Vágnerové (2000) zdánlivý konflikt potřeb rodičů a dospívajících, který se projevuje neschopností rodičů udržet si citový vztah dítěte a zároveň akceptovat jeho proměnu. Pokud je tlak rodičů příliš silný, může dojít k potřebě obranných mechanismů a tím i k reálnému konfliktu. Pubescenti jsou k rodičům nejen kritičtí, ale dovedou na nich ocenit upřímnost a statečnost, která ale nezabrání tomu, že ztrácí výsadní postavení. Pro rodiče je velmi důležité uchovat si formální autoritu, kdežto dospívající chápe jako úspěch omezení dětské role (Vágnerová, 2000).

Podle Matouška (2003) trestají své děti častěji matky, ale otcové uplatňují tvrdší tělesné tresty. Výchova dětí v našich rodinách je tak stále autoritářská a ve větší míře, než je vhodné, uplatňujeme jako odměnu peníze či dárky, resp. tělesné tresty (Matoušek, 2003).

2.1. Vztah mezi rodiči

V každé rodině je důležitý vztah mezi otcem a matkou. Ten musí být jasně ohraničen a hranice by měly být dostatečně propustné, aby nedocházelo k izolaci dětí, ale zároveň by neměla být propustná moc, aby nedocházelo k tomu, že všichni členové rodiny sice mluví do všeho, ale nikdo nic nerozhodne (Matoušek, 2003).

Rodiny, kde rodiče správně fungují, jsou stabilní. V nestabilních rodinách dětem chybí zázemí a model mezilidského vztahu (Vymětal, 2004). Vztah je pevnější, pokud se partneři názorově shodují, vycházejí ze stejných hodnot a mají podobné vzdělání, protože se předpokládá podobná intelektová úroveň a tím pádem i podobný způsob života. Vztah bývá pevnější, pokud je vyřešena i otázka moci, rozhodování ve vztahu a pokud se rodiče temperamentně doplňují. Toto platí ve velmi dobrých rodinách, kde k sobě manželé pociťují úctu, respekt, tolerují se a každý z nich si váží osobních vlastností druhého. Jsou k sobě upřímní, otevření, rozhodují společně a v zásadě se shodují ve věcech kolem hospodaření rodiny, výchovy dětí a trávení volného času. Vše řeší na rovinu, hned a pomocí kompromisů (Vymětal, 2004).

2.2. Vztah pubescenta k matce

Za primární vztah je v rodině považován, vztah mezi matkou a dítětem. Ten se vytváří již v těhotenství a od té doby se nemění očekávání ani zájem o něj. Děti po narození věnují větší pozornost matce, ale po dovršení prvního roku života se jejich pozornost obrací více na rodiče stejného pohlaví. Tento vztah má největší význam mezi 4. až 6. rokem života, kdy dochází k erotické vazbě doprovázené žárliveckým vztahem k rodiči stejného pohlaví. Dítě se s rodičem identifikuje a učí se od něj sexuální roli, rozvíjí intelekt, reguluje emoce, učí se sociální inteligenci i morálnímu cítění. Zároveň

také platí, že děti, které nevychoval rodič stejného pohlaví, mají v dospívání v testech inteligence horší výsledky.

Pro matku je typické pečovatelské chování, hlídání a dávání rad, které pro pubescenty není příliš přijatelné a snaží se z něj uniknout. Vztah matky a dcery probíhá na jiné úrovni než vztah otce se synem, jedná se zejména o společenství vzájemné podpory, péči o druhé a je kladen důraz na mezilidské vztahy (Vágnerová, 2000). „*V období dospívání může být tento vztah ohrožen vzájemnou rivalitou, vyplývající z potřeby dívky zdůraznit svou vlastní ženskou roli a z potřeby matky tuto tendenci potlačit. Dcera od matky potřebuje podporu v rozvoji ženské role.*“ (Vágnerová, 2000, 242). Nejdůležitější vývojový úkol syna ve vztahu k matce je zvládnout citové odpoutání. Po splnění tohoto úkolu je pravděpodobné, že v budoucnu naváže úspěšný citový vztah (Biddulph, 2007).

Možný na základě svého výzkumu rodiny tvrdí, že děti mají mnohem volnější vztah k otci než k matce. S matkou je možné až do doby dospívání mluvit o tématech jako je škola, kamarádi, filmy. S otcem je spíše možné mluvit o sportu či politice a zároveň se mnohem méně zajímá o školu a zasahuje dítěti do volby povolání (Možný in Matoušek, 2003).

2.3. Vztah pubescenta k otci

Synové své otce buď nenávidí anebo je mají rádi, ale nikdy k nim nemají neutrální vztah (Biddulph, 2007).

Vztah otce se synem bývá více vyhraněný a významným symbolem proměny vztahu je proměna poměru jejich fyzických znaků. Syn velmi často přeroste otce a je silnější, hbitější i obratnější než on. Často mu stačí pouhé vědomí, že se na otce může spolehnout a o jeho společnost už nestojí tolik jako dřív. Snahu osamostatnit se však může otec často chápat jako nevděk.

Ve vztahu k dětem funguje otec hlavně jako model mužské role (Vágnerová, 2000). Dcera potřebuje, aby jí otec poskytl pocit, že jí oceňuje a obdivuje, ale nikdy jí neuškodí a nezneužije (Biddulph, 2007).

U synů se méně projevuje kriminální chování v dospívání, když je vychovává otec. Tradičně se soudilo, že rodiny sociálně slabé popřípadě rozpadlé častěji vychovávají delikventy. Současné výzkumy ale ukazují, že tomu tak není a delikventní mládež se velmi často vyskytuje i v na první pohled funkčně vypadajících rodinách. Stále platí, že největší vliv na delikventní mládež má vrstevnická deviantní skupina (Matoušek, 2003).

Podle Matouška (2003) otec mnohem častěji než matka rozkazuje, ta spíše prosí a žádá. Často mají děti také špatný vztah s ním než s matkou.

2.4. Vztah se sourozenci

V sourozeneckých vztazích dochází ke spojení mezi dětmi a učí se solidaritě, formuje roli partnera, která se později uplatní ve vztahu ke spolužákům, kolegům nebo přátelům. Významným faktorem v rodině jsou sourozenecké konstelace, které popsal již Adler. Ve své teorii pojednává o tom, jak pořadí narození ovlivňuje život jedince. Prvorozené děti žijí více ve světě dospělých a tak jsou více svědomité, senzitivní, vážné a velmi často zaměřené na studium. Druhozené děti jsou více veselé, přátelské, bezstarostnější a víc vychází se sobě rovnými než s autoritami (Matoušek, 2003).

2.5. Vztahy s vrstevníky

V pubertě dochází k uvolňování závislosti na rodičích, ale zároveň se prohlubují vztahy s vrstevníky. Pubescent tak hledá rovnocenné přijetí od osob se stejnými názory a zájmy. Když je dobře akceptován skupinou, vytváří se u něj kladné hodnocení a uspokojení. Často dochází k identifikaci se skupinou, přejímání jejích názorů, norem a dalších momentů (např. oblečení, vyjadřování, gestikulace...) (Čáp & Mareš, 2001).

Pubescentovi hodně záleží na přátelském vztahu s člověkem stejného pohlaví, ale také na partnerovi druhého pohlaví (Čáp & Mareš, 2001).

3. *Výchova*

Výchova je podle Koláře (2012) specifická lidská činnost. Může se jednat o jednorázové i dlouhodobé záměrné cílevědomé jednání, jehož smyslem je optimální rozvoj člověka, optimalizace člověka, osobnosti a dosažení jejich pozitivních změn. Jde o jevy a procesy, v nichž se rozvíjí cílevědomé záměrné působení v aktivní interakci vychovávaného a vychovatele (Kolář, 2012).

I když rodina není jedinou výchovnou institucí formující osobnost dítěte, má za předpokladu normálního fungování jedinečné a výsadní postavení právě v uspokojování jeho základních psychických potřeb (Matějček, 1992). Tak jako rodiče uspokojují základní fyzické a psychické funkce dítěte, tak to funguje i opačně. Aby tomu tak skutečně bylo, je důležitý podíl rodičů na životě dítěte.

Podle Matějčka (1992, 115) dělíme základní psychické potřeby dítěte na:

- 1) Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů.
- 2) Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech.
- 3) Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů.
- 4) Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty.
- 5) Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy.

Stejně jako při uspokojování psychických potřeb, tak i ve výchově na sebe vzájemně působí všichni členové rodiny. Nejtypičtější je „interakční“ model výchovy, který předpokládá, že ve výchově nejde o jednostranné záměrné a cílevědomé působení aktivního vychovatele na pasivního vychovávaného, tedy rodiče na dítě, ale o vzájemné působení jednoho na druhého (Matějček, 1992).

Výchova dětí je u nás stejně jako ve všech ostatních zemích ležících na západ poznamenána obrovským tlakem rodičů na školní výkony dětí. Tento tlak po roce 1989 výrazně zesílil, protože je jasné, že rozhodující podmínkou dobrého společenského postavení v blízké budoucnosti už nebude dravost, známosti ani psychická odolnost, ale kvalitní vzdělání. Právě proto se často ve výchově v našich rodinách uplatňuje hmotná stimulace a tělesné tresty. Podle výzkumu jež provedla Vaníčková a kol. je nejčastější formou odměny pochvala a za ní pokračují dárky a peníze. Nejčastější formou trestu je

hubování a druhým nejčastějším trestem je výprask. Zhruba dvě třetiny dětí byly trestány výjimečně a to několikrát za rok, ale zhruba pětina dětí byla trestána často a to v rozmezí jednou za týden až měsíc. Nepřímým svědectvím tlaku na školní výsledky jsou zvýšené počty sebevražd na konci školního roku (Matoušek, 2003).

3.1. Znaky rodinné výchovy:

V rodině je typické vytváření trvalých a hlubokých emocionálních vztahů. Děti jsou k rodičům připoutáni nejen základními životními potřebami, ale také velmi hlubokou láskou a snahou si tento vztah udržet. Rodinnou výchovu tedy nutně charakterizuje citové napětí, kdy rodiče prožívají starosti, zklamání, radosti, rozčilují se, vyčítají dítěti i sobě, truchlí, odpouštějí, někdy i rezignují a vzdávají se (Matějček, 1992). *Je pravděpodobné, že teprve na určité ekonomické úrovni rodiny se stává dítě pro své rodiče a pro společnost, v níž žije, hodnotou citovou. Teprve tam, kde neprobíhá denní zápas o přežití, přestává být dítě zátěží. Matka neuvolňuje od hluboce biologicky podmíněných a víceméně instinktivních forem chování vůči dítěti a dospívá k citům, vyšším, k zájmu o jeho blaho.*“(Matějček, 1992, 41).

Za další klíčový znak rodinné výchovy je považována společná budoucnost. Podle Matějčka (1992) by měl rodič/vychovatel budoucnost dítěte předvídat, plánovat, formovat, být na ni zaměřen, těšit se, ale i si dělat starosti a současně plánovat a formovat svůj život s ohledem na dítě.

V rodinné výchově je velmi důležitá i intimita každého jejího člena. Důležitou roli v rodině hrají také společné prožitky, čas a společný prostor.

3.2. Výchovné cíle a prostředky

Nejenom výchova, ale i velké množství okolních činitelů v hmotném i sociálním prostředí, má velký vliv na vývoj jedince. Jedná se např. o podnebí, výživu, hluk, počet sourozenců, zaměstnání rodičů nebo prostředí, kde dítě vyrůstá. Tyto podněty nazýváme „výchovné prostředky“. Výchovné cíle jako je vychovat z dítěte poctivého člověka jsou ještě příliš vzdálené. Ty výchovné cíle, které dítě získá v mladším věku, jsou životní.

Jedná se například o vysávání podlahy. Nějakou dobu musí rodiče na dítě dohlížet, výchovně ho vést, používat výchovné prostředky, a když se vše podaří, přejde se k dalším úkolům. Výchovné cíle jsou i maličké každodenní úkoly, jako je třeba návštěva lékaře. Výchovné cíle mají své pořadí důležitosti. Rodiče každodenně žijí malými cíly, které jim přináší každý den starosti a radosti, ale velké a vzdálené cíle určují celkový směr jejich snažení (Hejlková, 2007).

3.3. Druhy výchovy:

Pokud jde o výchovu dětí, již osmdesátá léta začala klást v nové podobě a s novou naléhavostí otázku autority a mravních zákonů výchovy dítěte (Matoušek, 2003). Proto nejčastěji dělíme výchovu následujícím způsobem:

Druhy výchovy podle Koláře (2012):

- **Autoritářská výchova** je typická častým používáním příkazů, zákazů, trestáním, malým porozuměním pro potřeby a zájmy dětí, potlačováním jejich iniciativy a stanovení absolutních nároků. Rodič prosazuje moc a ovládání bez vřelosti a bez zpětné vazby v komunikaci. Vyžaduje naprostou poslušnost a úctu k autoritě a nepřipouští spontánnost dítěte. Děti rodičů, kteří se chovají autoritářsky, se potýkají s větším počtem emocionálních a behaviorálních problémů.“ (Baumrind, 1980 in Nolen-Hoeksema, 2012).
- **Autoritativní výchova** je založena na uplatnění autority vychovatele, ať už se jedná o autoritu přirozenou, získanou anebo formální. Jde o styl výchovy, který klade na děti jasné požadavky, vyžaduje jejich plnění, vychází z úrovně odpovídající věku a schopnostem dětí. Jsou zde jasné stanoveny sankce i odměny, vychovatel má pozitivní emoční vztah k vychovávanému a je přesvědčen, že jeho vedení je ve prospěch pozitivního rozvoje.

Děti rodičů, kteří zůstávají autoritativní, projdou obdobím adolescence s nejmenšími problémy (Steinberg a Morris, 2001 in Nolen-Hoeksema, 2012).

- **Demokratická výchova** je založena na vzájemné spolupráci a porozumění. Tato výchova je zcela bez donucování a jsou zde plně respektována práva dítěte. Dítě přebírá odpovědnost za své jednání, chování, rozhodování a respektuje dohodnutá pravidla.
- **Liberální výchova** je založena na pedocentrismu. Typické jsou minimální nebo žádné požadavky k dítěti a absence vstupování dospělého do chování dítěte. Platí zde přesvědčení, že dítě je s to se svobodně rozhodovat a samostatně rozvíjet. Je často založena na nezájmu dítěte nebo naopak na přehnané citové vazbě.

4. *Postoje a hodnoty*

Postoj je podle Hartla (1993) sklon ustáleným způsobem reagovat na předměty, osoby, situace a na sebe sama. Je součástí osobnosti, souvisí s jejími zájmy a sklony. Získává se v průběhu života především vzděláním a širšími sociálními vlivy, jako je veřejné mínění, sociální kontakty atd. Postoje jsou relativně trvalé a skládají se ze složky citové, poznávací a konativní.

Osobnost rodičů zásadním způsobem ovlivňuje dítě a má ve vztahu k němu určitou projevou, jednacím složku: jde o výchovné postoje a z nich přímo plynoucí výchovné chování (Matějček, 1992). Právě výchovné postoje se vytvářejí velmi složitě a jsou zakotveny v osobnosti vychovávajícího. *„V jejich utváření spolupůsobí vlastní zkušenosti z dětství, vztah k vlastním rodičům a ostatním vychovatelům, dosavadní citový a psychosociální vývoj, inteligence a vzdělání, osobní systém hodnot a ideálů, ale i všechny konflikty, napětí, úzkosti, jimiž ve vztahu k dítěti vychovatel působí.“* (Matějček, 1992, 60). Některé výchovné chování nemusí být vhodné nebo pro dítě dobré, nápravou se zabývá psychoterapie.

Podle Hartla (1993) charakterizujeme hodnotu jako názor na to, co je žádoucí (dobré) a co nežádoucí (zlé). Jedná se o vlastnosti, které člověk přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb nebo zájmů. Hodnoty se vytvářejí a postupně diferencují v procesu socializace.

Každá rodina je zdrojem vlastního a jedinečného systému hodnot, jejíž preference ovlivňují chování členů rodiny v interakci se společenským okolím. Rodina formuje dítě v průběhu jeho vývoje a je významným nositelem jeho společenských rolí a identity obecně (Fischer & Hájková, 2010). Dále rodina jedinci poskytuje nejen soubory hodnot a norem celospolečensky platných, ale učí ho jim porozumět, věřit a i s nimi zacházet. Vytváří u něho i hodnotově-normativní struktury rodiny, které tvoří soubor jakýchsi rodinných tradic týkající se materiálních a nemateriálních hodnot, určité rodinné milieu a specifická rodinná atmosféra. (Může se jednat o vztah k některým ideálům, k penězům, k moci, k ostatním lidem, smysl pro humor, nadsázku a pojetí rodinných rolí) (Reichel, 2004).

Dítě se pak se zvyky vyrovnává. Zvyky však nejsou vždy dobré, ale může se jednat i o zvyky špatné - zlozvyky.

Soustava rodinných hodnot se může vyvíjet tím, jak rodiče instruují své děti. Normy, které hlásají, však nemusí být spjaté s normami skutečně platnými a to třeba v případě, že rodič říká dítěti, že je zdravé nekouřit a sám kouří. Jak je známo, tak děti spíše přijímají to, co vidí, než to co slyší. Hodnotovou orientaci ukazuje rodina i v předmětech, které pro ně mají význam (Matoušek, 2003). Může se jednat o význam citový (fotografie) nebo finanční (drahé auto).

5. Volba střední školy a povolání

5.1. Výchova k povolání a Kariérní poradenství

Výchova k povoláním je dlouhodobá pomoc lidem při výběru školy nebo povolání a probíhá v rámci všeobecné výchovy a vzdělání. Jejím opakem je profesní (kariérní) poradenství, které je jednorázové nebo krátkodobé (Vendel, 2008). Podle Hargašové (2009) se jedná o komplex poradenských služeb a aktivit, jejichž cílem je pomáhat jednotlivcům i skupinám jakéhokoliv věku při rozhodování o otázkách vzdělávání, odborné přípravy, volby zaměstnání a rozvoji kariéry v kterékoliv fázi jejich života

(Hargašová, 2009). Tyto služby se vyskytují snad ve všech vzdělávacích institucích, privátních i veřejných pracovištích a dobrovolné sféře.

Volba střední školy potažmo profese je pro každého žáka velmi důležitým životním mezníkem. Odvíjí se z jeho dosavadního studia, působení ve společnosti, rodiny, ale má i vliv na jeho další vývoj a neméně důležité působení do budoucna. „*Volbu povolání lze chápat jako výběr určité životní dráhy, v níž se odráží jedincovi charakteristické rysy sebepojetí a jeho typické osobnostní vlastnosti. Proto je důležité hledat hranice možností každého jednotlivého dítěte, dokázat ocenit snahu, zdůrazňovat sebemenší pokrok v oblastech, kde je žák schopen se rozvíjet. Nacházet tyto „silnější stránky“ každého jednotlivého žáka, rozvíjet jeho sebedůvěru, motivaci, učit jej hledat a nacházet možné směry, kterými se lze na profesní i osobní cestě ubírat, je úkol velmi náročný a vyžaduje citlivý a kvalifikovaný přístup.*“ (Šikulová, Mrázová, Wedlichová, 2007, str. 9).

Tento přístup při volbě povolání neposkytuje dítěti pouze škola. Otázkám profesní orientace a kariérového poradenství se v České republice věnují dva vedle sebe působící rezorty a to Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Pod rezort školství nám spadají pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a jednotliví pracovníci působící přímo na školách. V rezortu práce a sociálních věcí pomáhají žákům a jejich rodinám informační a poradenské služby Informační a poradenská střediska při úřadech práce (Hlad'o, 2008).

Běžně dnes zadávají psychologové testy profesní orientace. Velké množství diagnostických metod poukazuje pouze směr a doporučuje klientovi, kudy by se měl ubírat, ale neurčuje přesně konkrétní povolání pro konkrétního člověka. Mezi nejznámější testy profesní orientace standardizované na českou populaci řadíme např. Dotazník volby povolání a plánování budoucí profesní kariéry-DVP, Test profesních zájmů B-I-T II, Obrázkový test profesní orientace nebo Test pro profesionální orientaci BOT 8-10

Osobní kariérové poradenství se často zaměřuje na žáka až v momentu klíčového rozhodování (při volbě předmětů, před koncem povinné školní docházky, při přechodu na střední školu nebo do zaměstnání). Ti, kteří jsou v těchto případech vybíráni pro

osobní pohovory, nicméně často nejsou vybírání na základě přesně definované potřeby, například nízká odborná zralost, připravenost k rozhodování (Career Guidance a Handbook for Policy Makers, 2009).

5.2. Volba povolání

Až do začátku pubescence je budoucí povolání předmětem fantazie, která se neváže ani na ohled na vlastní schopnosti, ani na požadavky práce. Pro děti je důležité, čím chtějí být, a to čím skutečně být mohou, je nijak netrápí. Kolem 11 roku života začíná dítě brát v potaz své schopnosti, prospěch, podmínky přijetí na školu, požadavky pracovní činnosti a srovnává je se svými přáními (Langmeier & Krejčířová, 1998).

Podle Langmeiera & Krejčířové (1998) jde ve volbě povolání o dva důležité aspekty a to o jedince, který by si měl zvolit takové povolání, ve kterém by uplatnil své schopnosti, zájmy, osobní sklony a zároveň takové povolání, které by ho co nejvíce uspokojovalo. Z hlediska společnosti by se měl z jedince stát pracovník, který by nejlépe přispíval k plnění společenských úkolů.

U zdravých i postižených jedinců by tak mělo být důležité sladit společenské a osobní zájmy, které hrají důležitou roli při volbě povolání (Langmeier & Krejčířová, 1998).

5.2.1. Faktory ovlivňující volbu povolání

Problematika volby povolání je běh na „dlouhou trať“, který je ovlivňován velkým množstvím faktorů. Tyto faktory podle Šikulové, Mrázové & Wedlichové (2007) dělíme do tří základních skupin:

1. Faktory individuální zahrnují vlohy, schopnosti, vlastnosti a zájmy žáka, zároveň také jeho zkušenosti a životní hodnoty. Část z nich je vrozená, část žák získává v interakce s prostředím v němž žije.
2. Faktory sociální jsou tvořeny nejbližším okolím jedince. Rodina, učitelé, přátelé a vrstevníci si vytvářejí vůči danému žákovi očekávání, kterým on chce dostát, aby

zachoval dosavadní vztahy. Do těchto očekávání se promítají nejen charakteristiky konkrétního žáka, ale také charakteristiky člověka, který toto očekávání vytváří.

3. Faktory kulturní představují působení hodnot, norem a kulturních vzorců širokého prostředí, ve kterém žák žije.

Významným faktorem je i věk, který hraje důležitou roli v názorech jedince. Dítě si začíná uvědomovat své zájmy, záliby a je si vědomo i určitých kompetencí, kterých je schopno. V těchto kompetencích hraje důležitou roli škola a předměty, které jsou pro dítě zajímavé, zábavné a korelují s jeho ambicemi a plány do budoucna a tím pádem jsou přímým východiskem pro uvažování o studiu do budoucna.

5.3. Rodinné faktory ovlivňující volbu střední školy

5.3.1. Struktura rodiny

Každý rodič vykazuje při volbě střední školy jinou aktivitu. Matky jsou aktivnější v začátcích rozhodování, ovšem otcové se angažují později, v rámci procesu verifikace. Dle Poraye & Ball (1998 in Hlad'o & Balcar, 2012) nesou matky zodpovědnost za shromažďování informací o možnostech volby střední školy, vedení rozhovorů se žáky o dalším vzdělávání, organizování a realizaci návštěv dnů otevřených dveří na středních školách. Dále jsou matky dle Otta (2000, in Hlad'o, 2010) při rozhodování o střední škole vnímány žáky jako nejvýznamnější zdroj rad a pomoci. Kromě výše jmenovaných efektů hrají matky a otcové odlišnou úlohu při formování vzdělanostních a profesních aspirací žáků (Hlad'o, 2010).

5.3.2. Vzdělání rodičů

Trhlíková (2008, in Hlad'o & Balcar, 2012) zjistila ve svém výzkumu, že na volbu typu střední školy má vliv vzdělání rodičů. Děti rodičů, jež vystudovaly střední odborné učiliště, si méně často volí studium na gymnáziu a naopak častěji volí školu s odborným zaměřením (učební obor i odborné vzdělání zakončené maturitní zkouškou). Děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů naopak preferovaly gymnázia.

5.3.3. Zaměstnání rodičů

Hlad'o & Balcar (2012) předpokládali ve svém výzkumu vztah volby střední školy se zaměstnáním rodičů, ale na základě testu nezávislosti se prokázalo, že existuje jen malá statistická závislost, která v podstatě není ani prokazatelná.

5.3.4. Studijní prostředí

Pro volbu střední školy a následný školní výkon má velký vliv nejen rodina, ale i materiální vybavenost dětí. Velká většina dětí je v dnešní době běžně vybavena počítačem, internetem, kalkulačkou a řadou naučných knih i slovníků. Jejich studijní prostředí se tak dá považovat za vhodné, avšak podle Hlad'a & Balcara (2012) se nedá prokázat markantní vliv na volbu střední školy.

Z dosavadních poznatků lze usoudit, že volba střední školy je ovlivňována funkčností rodiny, emocionální podporou, interakcemi, komunikací a vzory v rodině, podporou ze strany rodičů a celkově vlivy sociálního okolí. Není možné zapomenout na mentální schopnosti žáka, jeho profesní aspirace a kritéria. Rozhodování o střední škole žáci činí na základě kompromisů mezi osobními hodnotami, přáními, cíli, zájmy, schopnostmi, vnějšími podmínkami vzdělávacího systému a následnou prací. Avšak průběh i konečná podoba je ovlivněna působením rodičů a blízkého sociálního okolí. (Hlad'o & Balcar, 2012).

5.4. Teorie vzdělanostní reprodukce

Velmi zajímavou teorii přinesl Katrňák (2004 in Soukupová, 2011), který předpokládal, že vzdělanostní status (s ním i ekonomický a kulturní kapitál) rodina předává svému potomstvu. Dítě jdoucí do školy s sebou nese předpoklady k tomu, zda mu učení půjde nebo nepůjde. Nejedná se jen o genetické predispozice, ale jde i o kulturní kapitál a přístup rodiny ke škole. Za určitý čas se tyto rozdíly začnou projevovat a učitelé ve škole selektují studenty na „nadanější a motivovanější“, ke kterým se často chovají rozdílně než k ostatním. Následkem toho může být, že děti se

stejnou inteligencí, ale jiným sociálním prostředím v rodině, dosahují jiných výsledků ve škole (Katrňák, 2004).

Tento jev ukazuje Katrňák na srovnání dělnické a vysokoškolsky vzdělané rodiny. Dělnická rodina přenechává odpovědnost za vzdělání dítěte na škole, protože nevnímá vzdělání jako způsob jak dosáhnout bohatství nebo úspěchu. Volí materiální strategii, tedy jít pracovat a mít peníze. Opakem je vysokoškolská rodina, která považuje vzdělání za prestiž, společenský status a využívá ho k získání materiálního zajištění. Důležité je tedy, aby dítě dosáhlo co nejvyšší možné vzdělání (Katrňák, 2004 in Soukupová, 2011).

Rodiče s nižším socioekonomickým statusem neočekávají, neplánují a aktivně neovlivňují budoucnost svých dětí a tím pádem nechávají volbu školy na nich.

5.5. Škola

Základní škola má při rozhodování o budoucí profesi velmi zásadní roli. Záměrně působí na žáky a formuje u nich postoje k práci a zodpovědné volbě povolání. Škola dětem vytváří reálný profesní cíl a perspektivu, vybavuje je kompetencemi potřebnými pro sebepoznávání a informacemi o světě práce. Školní příprava by měla předcházet rozhodnutí o volbě povolání. Nepředpokládá se definitivní rozhodnutí o volbě střední školy při dokončování základní školy, ale to, že si žák bude uvědomovat všechny faktory, které poté při své volbě uplatní (Hlad'o, 2008).

Ukončení povinné školní docházky je důležitý sociální mezník, na který navazuje právě volba profesního směřování v 15 letech. V této době dochází k diferenciaci v oblasti významné role, dospívající může o své budoucí profesi alespoň do určité míry rozhodovat. Možnost volby převážně závisí na jeho dosavadní školní úspěšnosti, ale mohou ji spoluurčovat také individuální (rodinné) preference (Vágnerová, 2000).

Podle Jaide (1975, in Langmeier & Krejčířová, 1998) dělíme tři typy rozhodování ve volbě povolání:

- 1) Typ A, který řídí svou volbu podle přání a rozhodnutí rodičů nebo jiných významných dospělých anebo podle nahodilých vnějších zkušeností, bez zřetele na vlastní zájmy a sklony.
- 2) Typ B, kde dospívající má určitá přání, ale jejich představy bývají často nejasné a určují spíše obecnou orientaci. Nakonec je zde však voleno podle různě silného tlaku okolí.
- 3) Typ C, řídí volbu povolání podle svého osobního plánu, který je založený na cílech vlastního života. Tento typ je velmi rozhodný, cílevědomý, iniciativní a se silnými seberealizačními tendencemi.

Zhruba u 50 % případů se vyskytuje typ B, což nám ukazuje na velkou potřebu kariérního poradenství (Langmeier & Krejčířová, 1998).

S kariérním poradenstvím se na prvním stupni setkáváme jen velmi výjimečně, je spíše typické ve vyšších ročnících základní školy. Toto poradenství se projevuje různě, ne zcela vždy však splňuje roli, kterou by splňovat mělo. Často se tak stává, že slouží spíše k organizaci třídních věcí a záležitostí, než k přípravě žáků na budoucí studium.

5.6. Střední školy

Podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR zájem o studium středních škol stále stoupá. Podíl nově přijatých do 1. ročníků středních škol v porovnání s absolventy povinné školní docházky stále roste, v roce 2012/13 se jednalo o 115,0 %. Svědčí to o faktu, že do denní formy vzdělání ve větší míře vstupují opakovaně žáci, kteří se již ve střední škole vzdělávali (obvykle ji ale nedokončili). Ve školním roce 2012/2013 bylo středoškolské vzdělání realizováno na 1347 školách a zúčastnilo se ho 440 558 žáků v denních i ostatních formách vzdělání (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013).

Volba střední školy podle Hlad'a & Balcara, (2012) výrazně predeterminuje možnost následného budoucího uplatnění a možnost volby případného terciálního studia.

Podle Vališové & Kasíkové (2007, 91) dělíme střední školy na:

- Gymnázia - všeobecně vzdělávací vnitřně diferenciované školy připravující především pro vysokoškolské studium. Existují gymnázia osmiletá, šestiletá a čtyřletá. Zakončení studia – maturitní zkouškou.
- Střední odborné školy připravují pro výkon odborných činností (technicko-hospodářských, ekonomických, pedagogických, zdravotnických, sociálně-právních, správních). Délka denního studia max. čtyři ročníky. Zakončuje se maturitní zkouškou.
- Střední odborná učiliště připravují pro výkon dělnických povolání (tříleté studium zakončené závěrečnou zkouškou), popřípadě připravují pro výkon náročných dělnických povolání (čtyřleté studium zakončen maturitní zkouškou).

5.6.1. Maladaptivní profesní a studijní orientace

Do této skupiny řadíme žáky, kteří mají problémy s nerozhodností volby povolání, popř. střední školy. Patří sem neadekvátnost a nereálnost volby povolání/studia, neangažovanost, pasivita nebo lhostejnost k vlastní budoucnosti (Kohoutek, 1996).

Podle výzkumu Konečné potřebuje mimořádnou pomoc při studijní orientaci mentálně a somaticky defektivní mládež a to proto, že zhruba 1/3 absolventů zvláštních škol neodpovídá svými psychickými předpoklady nárokům oboru, do něhož byli zařazeni (Kohoutek, 1996).

Vzdělání spolu s profesí a finančním ohodnocením také určuje postavení na společenském žebříčku.

Praktická část

V praktické části využiji prvky kvantitativní i kvalitativní metody. Stále častěji je využívána kombinace těchto dvou metod, protože se výzkumníci snaží využívat výhod obou přístupů při řešení výzkumného problému (Hendl, 2005).

Praktická část je tedy rozdělena do dvou hlavních částí. První část je zpracována kvantitativně a jsou v ní rozpracované výsledky mnou vytvořeného nestandardizovaného dotazníku. Druhá část je zaměřena kvalitativně a slouží spíše k doplnění. Pro větší přehlednost byly jednotlivé rozhovory rozpracovány v případové studii.

6. Cíle praktické části

Rodina je jedním ze základních významných činitelů při utváření naší osobnosti. To, jak jsme byli vychováni, kdo nás vychovával a jaké hodnoty nám předal, nás ovlivňuje po celý život a nese to s sebou neméně velký vliv na to, kým v současnosti jsme anebo čím do budoucna budeme.

Stejně tak velký vliv má na naši budoucnost i vzdělání. V České republice je povinná školní docházka omezena pouze na základní školu. Většina obyvatel si je ale dobře vědoma, že k uplatnění na pracovním trhu pouze základní vzdělání nestačí. Přichází tak na řadu volba střední školy.

V praktické části se tedy pokusím ověřit svou teorii o vlivu rodinného zázemí na volbu střední školy pomocí dotazníkového šetření, které následně doplním rozhovory se studenty z odlišných typů škol.

Na základě teoretické části a v souvislosti s cílem výzkumu byly stanovena následující výzkumná otázka s podotázkami.

Jaké rodinné faktory ovlivňují studenty při výběru střední školy?

1. Jaké školy studují častěji děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů?

Tato otázka vychází z výzkumu, který provedla Trhlíková (2008, in Hlad' o & Balcar, 2012). Tato teorie mi přišla velmi zajímavá, proto jsem se ji rozhodla ověřit.

2. Studuje většina dnešních studentů stejné nebo podobné střední školy jako jejich rodiče?

Tato výzkumná otázka vychází z teorie vzdělanostní reprodukce, kterou nám přinesl Katrňák (2004 in Soukupová, 2011). Zabývá se dědictvím vzdělanostního statusu (s ním i ekonomického a kulturního kapitálu). Zajímalo mne, zda se dá předpokládat i dědictví stejného typu střední školy.

3. Kdo pomáhá studentům při volbě střední školy nejvíce?

Otázka vychází z teoretické části této práce.

4. Který z rodičů pomáhá svému dítěti více s výběrem střední školy?

Viděla jsem zajímavý výzkum Poraye & Ball (1998 in Hlad' o & Balcar, 2012), který tvrdil, že nejvíce pomáhají s výběrem střední školy matky. Zajímalo mne, zda je možné tento výzkum potvrdit.

7. Výzkumné metody

Pro lepší přehlednost jsem využila části kvantitativního i kvalitativního výzkumu. Kombinace obou přístupů nám usnadňuje lepší pochopení výzkumného problému, než by nám poskytla jen jedna z metod. Dle Skutila (2011) slouží kombinace obou přístupů, ke kompenzaci stability každé z nich.

7.1. Kvantitativní část

Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování a vše zjišťujeme pomocí měření. Využívá se především k získání velkého množství dat v krátké době (Hendl, 2005).

7.1.1. Struktura dotazníku

Výzkum k bakalářské práci byl proveden s pomocí prvků kvantitativní metody sběru dat. Použit byl nestandardizovaný dotazník, který byl anonymní. Dotazník sloužil k získání dat a odpovědí na výzkumné otázky. Jako vzor pro tvorbu svého dotazníku jsem použila Analýzu výsledků dotazníkového šetření žáků základních a středních škol Drahoňovské & Šťastnové (2012) a dotazník z výzkumu Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty a úspěšnosti při vstupu na trh práce autorů Trhlíkové, Vojtěcha & Úlovcové (2008). Nejprve byla provedena „Pilotní studie“ na šesti studentech gymnázia, následně byl dotazník upraven a rozdán do škol.

Dotazník byl určen studentům prvních ročníků středních škol, kteří se před nedávnou dobou rozhodovali o volbě střední školy. Domnívám se, že studenti si tak pamatují faktory, které je v této volbě ovlivnily.

Po předchozí dohodě s vyučujícími byl dotazník zadán na Střední škole řemeslné v Soběslavi (SOU), na další střední školy - Gymnázium v Soběslavi a Střední zdravotnickou školu v Jindřichově Hradci byl dotazník doručen ověřenou osobou.

Dotazníku bylo rozdáno 90 kusů, přičemž návratnost bylo 100%, což nejpravděpodobněji způsobilo to, že byl zadáván převážně v hodinách a tak na jeho vyhodnocování dohlíželi vyučující.

Dotazník se skládá z 30 uzavřených otázek a jedné otevřené. U otázek byl výběr z většího množství odpovědí a u 4 otázek si respondent mohl vybrat otevřenou či uzavřenou odpověď.

Samotný sběr dat probíhal od 8. 4. – 22. 4. 2014.

7.1.2. Metody zpracování

Jednotlivé položky dotazníku byly zpracovány pomocí Microsoft Word a Microsoft Excel do tabulek a některé do grafů.

7.1.3. Výzkumný soubor a kritéria

Výzkum byl proveden na studentech prvních ročníků středních škol na území Jihočeského kraje. Věková kategorie byla tedy 15-16 let. Výzkumu se zúčastnili studenti Gymnázia Soběslav, Střední školy řemeslné v Soběslavi a Střední zdravotnické školy v Jindřichově Hradci.

Celkově se výzkumu účastnilo 90 respondentů, z toho bylo 30 studentů gymnázia, 30 studentů střední odborné školy a 30 studentů středního odborného učiliště.

Kritériem pro výběr výzkumného vzorku byla snadná - dostupnost a to, že respondent musel studovat v prvním ročníku střední školy.

7.1.4. Výsledky dotazníkové části výzkumu

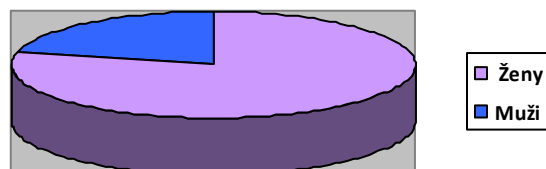
V této části jsou prezentovány jednotlivé výsledky otázek z dotazníkového šetření.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

Tabulka č. 1

	Ženy	Muž
Gymnázium	23	7
Střední odborná škola	27	3
Střední odborné učiliště	21	9
Relativní četnost (n)	71	19
Absolutní četnost (%)	78,89%	21,11%

Obrázek č. 1

Vzhledem k tomu, že byl výzkum realizován na gymnázium, střední zdravotnické škole a středním odborném učilišti, dalo se předpokládat, že výzkumu se bude účastnit více žen. Konkrétně se tedy jednalo o 71 (78,89 %) žen a 19 (21,11 %) mužů.

2. Na jaké střední škole studujete?

Tabulka č. 2

	Gymnázium	SOU	SOŠ
Relativní četnost (n)	30	30	30
Absolutní četnost (%)	33,33%	33,33%	33,33%

Výzkumu se zúčastnilo celkem 90 respondentů ze třech různých typů středních škol.

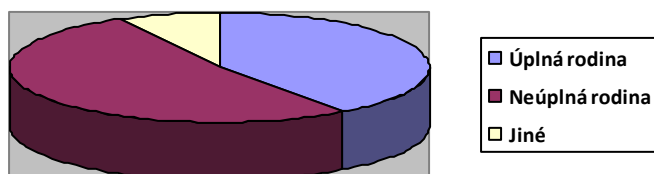
3. Z jaké rodiny pocházíte?

Tabulka č. 3

	Úplná rodina	Neúplná rodina	Jiné
Gymnázium	19	8	3
Střední odborná škola	6	24	0
Střední odborné učiliště	11	15	4
Relativní četnost (n)	36	47	7
Absolutní četnost (%)	40 %	52,22 %	7,78 %

Tato tabulka a následující graf nám jasně znázorňuje současný trend svobodných matek a stále stoupající rozvodovost. V současné době vyrůstá 52,22 % z respondentů v neúplné rodině a pouhých 40 % v rodině úplné. Pod položku jiné spadají děti, jež vyrůstají u prarodičů, sourozenců nebo v dětském domově a tvoří tak 7,78 % z dotázaných.

Obrázek č. 2

4. Máte sourozence?

Tabulka č. 4

	Ano, mám mladšího sourozence	Ano, mám staršího sourozence	Ne, nemám sourozence	Jiné
Gymnázium	9	16	4	1
Střední odborná škola	6	5	2	17
Střední odborné učiliště	9	16	2	3
Relativní četnost (n)	24	37	8	21
Absolutní četnost (%)	26,67 %	41,11 %	8,89 %	23,33 %

Předchozí tabulka nám ukazuje zastoupení sourozenců, jež mají respondenti. Velmi překvapující zjištění je, že 17 studentů zdravotnické školy pochází ze třech a více sourozenců.

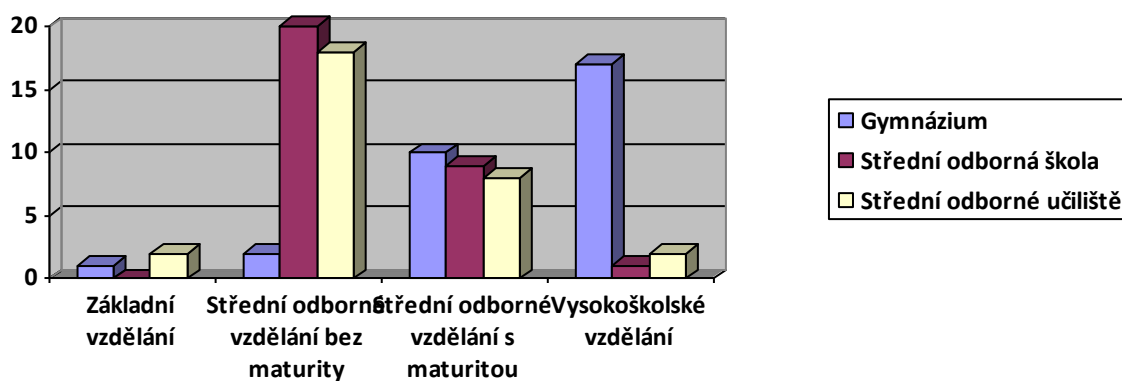
5. Jakého nejvyššího vzdělání dosáhli Vaši rodiče?

Tabulka č. 5

	Základní vzdělání	Střední odborné vzdělání bez maturity	Střední odborné vzdělání s maturitou	Vysokoškolské vzdělání
Gymnázium	1	1	7	21
Absolutní četnost (%)	3,33%	3,33%	23,33%	70%
Střední odborná škola	0	20	9	1
Absolutní četnost (%)	0%	66,67%	30%	3,33%
Střední odborné učiliště	2	18	8	2
Absolutní četnost (%)	6,67%	60%	26,67%	6,67%
Relativní četnost (n)	3	39	24	24
Absolutní četnost (%)	3,33 %	43,33 %	26,67 %	26,67 %

Z této tabulky je patrné, že největší množství vysokoškolsky vzdělaných rodičů mají studenti gymnázia a to celých 70 %. Následuje střední odborné vzdělání s maturitou 23,33 %, střední odborné vzdělání bez maturity 3,33 % stejně jako 3,33 % má pouze základní vzdělání. U studentů středních odborných škol se v největší míře vyskytuje střední odborné vzdělání bez maturity 66,67 % následované středním odborným vzděláním s maturitou 30 % a 3,33 % ze studentů mělo vysokoškolsky vzdělaného rodiče. U studentů odborných učilišť je převažujícím vzděláním u rodičů střední odborné vzdělání bez maturity 60 %, následuje střední odborné vzdělání s maturitou 26,67 % a základní i vysokoškolské vzdělání se zde vyskytuje ve stejném množství 6,67 %.

Obrázek č. 3

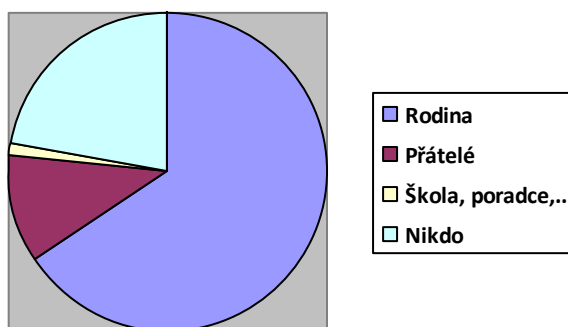
6. Kdo Vám nejvíce pomohl s výběrem střední školy?

Tabulka č. 6

	Rodina	Přátelé	Škola, výchovný poradce,...	Nikdo
Relativní četnost (n)	59	10	1	20
Absolutní četnost (%)	65,56 %	11,11 %	1,11 %	22,22 %

Největší pomoc při volbě střední školy pocítovali studenti od rodiny a to v 65,56 %, následovala pomoc od nikoho ve 22,22 %, v 11,11 % případů pomohli přátelé a 1,11 % pomohla školy, výchovný poradce nebo další odborné instituce.

Obrázek č. 4

7. Jaký vliv měli rodiče na Vaši studijní dráhu?

Tabulka č. 7

	Rodiče říkali, že se mám učit abych dosáhl nějakého vzdělání	Rodiče to nechávali spíše na mě, ale zajímaly se o to	Rodiče mi říkali, že mám jít raději na snadnější školu, než jakou jsem si vybral	Rodiče se o to vůbec nezajímali	Jiné...
Relativní četnost (n)	41	40	0	7	2
Absolutní četnost (%)	45,56 %	44,44 %	0 %	7,78 %	2,22 %

V 45,56 % případech rodiče říkali svým dětem, že se mají učit, aby dosáhly nějakého vzdělání, těsně za tím to výsledkem následuje odpověď, že rodiče to nechávali spíše na studentech a to v 44,44%. Nevyskytl se ani jeden případ, kdy si rodiče mysleli, že by jejich dítě mělo jít na snadnější školu, než si vybralo. V 7,78 % případech se rodiče o studijní dráhu svých dětí nezajímali a v posledním jiné 2,22 % ani jeden ze dvou respondentů svou odpověď nerozvedl.

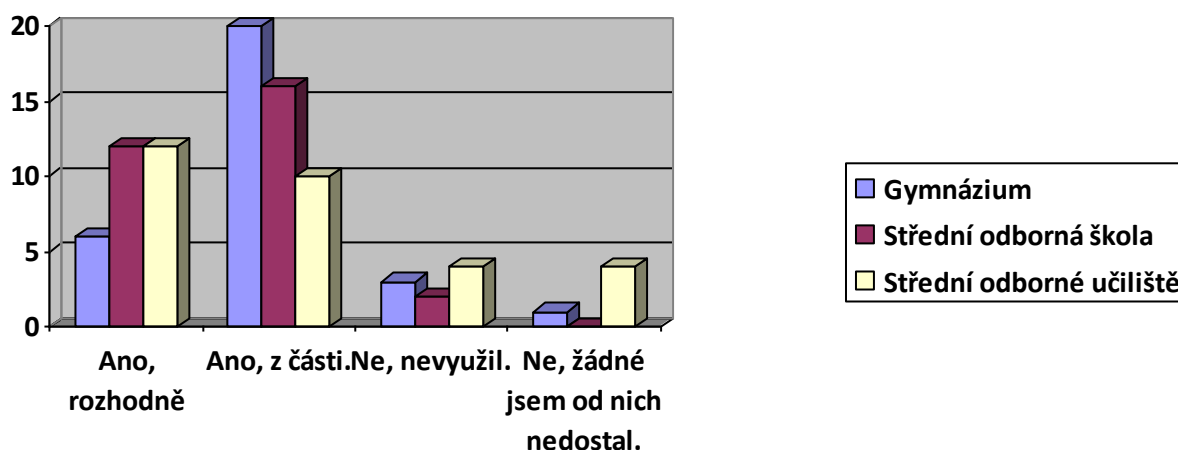
8. Využil/a jste rad svých rodičů při volbě střední školy?

Tabulka č. 8

	Ano, rozhodně	Ano, z části.	Ne, nevyužil	Ne, žádné jsem od nich nedostal
Gymnázium	6	20	3	1
Střední odborná škola	12	16	2	0
Střední odborné učiliště	12	10	4	4
Relativní četnost (n)	30	46	9	5
Absolutní četnost (%)	33,33%	51,11%	10%	5,56%

Tyto výsledky nám ukazují, jak studenti využili rad svých rodičů ohledně volby střední školy. Nejčastěji využívali radu z části a to v 51,11 %, následovalo ano v 33,33 %, 10 % radu nevyužilo a 5,56 % žádnou radu nedostalo.

Obrázek č. 5

9. Řešil/a jste výběr školy se svými rodiči?

Tabulka č. 9

	Ano, několikrát	Ano, minimálně	Nikdy
Relativní četnost (n)	62	21	7
Absolutní četnost (%)	68,89 %	23,33 %	7,78 %

Většina respondentů a to 68,89 % řešila výběr školy s rodiči několikrát, ve 23,33 % se výběr školy řešil minimálně a v pouhých 7,78 % se volba školy neřešila nikdy.

10. Kdo z rodičů Vám více pomohl ve výběru střední školy?

Tabulka č. 10

	Matka	Otec	Oba mi pomohly stejně	Nepomohl mi ani jeden z nich
Relativní četnost (n)	52	8	21	9
Absolutní četnost (%)	57,78 %	8,89 %	23,33 %	10 %

Nejčastěji pomáhá s výběrem střední školy matka a to v 57,78 %, následuje stejná pomoc od obou rodičů v 23,33 %, otec pomáhal v 8,89 % a 10 % nepomohl ani jeden rodič.

11. Snažil se Vás některý z rodičů přesvědčit k volbě jiné střední školy, než jste sám/a chtěl/a?

Tabulka č. 11

	Ano, matka	Ano, otec	Ano, oba	Ne, nesnažili
Gymnázium	5	2	2	21
Střední odborná škola	18	3	0	9
Střední odborné učiliště	3	0	2	25
Relativní četnost (n)	26	5	4	55
Absolutní četnost (%)	28,89 %	5,56 %	4,44 %	61,11 %

Nejčastěji se snažila matka přesvědčit své dítě k volbě jiné střední školy a to ve 28,89 %, otec se o to pokoušel v 5,56 % a oba dohromady se o to snažili ve 4,44 %. Variantu, že se rodiče nesnažili přesvědčit své dítě k volbě jiné střední školy, zvolilo 61,11 % dotázaných.

12. V případě, že se Vás rodiče snažili ovlivnit k volbě jiné školy, podlehl/a jste a zvolil/a jste jinou školu?

Tabulka č. 12

	Ano	Ne	Neovlivňovali mě
Relativní četnost (n)	9	26	55
Absolutní četnost (%)	10 %	28,89 %	61,11 %

Tato otázka se vztahuje k předchozímu. Konkrétně 10 % respondentů podlehl svým rodičům a zvolilo jinou střední školu. U 28,89 % respondentů se vyskytovala záporná odpověď a 61,11 % rodiče neovlivňovali.

13. Co si myslíte o jejich názorech?

Tabulka č. 13

	Kladu na ně velký důraz a řídím se jimi	Kladu na ně důraz, ale neřídím se jimi	Vyslechnu si je, popřemýšlím o nich, ale rozhoduji se sám/a	Jejich názory mě nezajímají, kladu důraz na ty své
Relativní četnost (n)	18	10	57	5
Absolutní četnost (%)	20 %	11,11 %	63,33 %	5,56 %

Celkem 63,33 % studentů si rady svých rodičů poslechnou, ale rozhodují se sami.

Rady rodičů nezajímají 5,56 % studentů, kladou na ně důraz, avšak nezajímají 11,11 % a kladou na ně důraz a řídí se jimi 20 % studentů.

14. Vybíral/a jste školu podle jejich rad?

Tabulka č. 14

	Ano	Částečně	Ne	Natruc jsem si zvolil/a jinou školu
Gymnázium	5	16	7	2
Střední odborná škola	4	22	4	0
Střední odborné učiliště	6	15	9	0
Relativní četnost (n)	15	53	20	2
Absolutní četnost (%)	16,67 %	58,89 %	22,22 %	2,22 %

Střední školu podle rad svých rodičů vybíralo 16,67 %, částečně si radu vyslechlo 58,89 %, radou se nezabývalo 22,22 % a natruc si zvolilo jinou školu 2,22 % respondentů.

15. Studujete proto, abyste splnil/a očekávání rodičů?

Tabulka č. 15

	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Gymnázium	3	11	9	7
Střední odborná škola	3	7	8	12
Střední odborné učiliště	4	15	6	5
Relativní četnost (n)	10	33	23	24
Absolutní četnost (%)	11,11 %	36,67 %	25,56 %	26,67 %

Zhruba 36,67 % studentů studuje, aby spíše splnila očekávání svých rodičů, splnit je chce 11,11 %, spíše je splnit nechce 25,56 % a 26,67 % o jejich splnění neusiluje.

16. Uplatnil se ve výběru školy také názor ostatních členů rodiny (prarodiče, sourozenci...)?

Tabulka č. 16

	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Relativní četnost (n)	17	24	27	22
Absolutní četnost (%)	18,89 %	26,67 %	30 %	24,44 %

Názory ostatních členů rodiny se ve výběru střední školy uplatnily u 18,89 %, spíše se uplatnily u 26,67 %, spíše se neuplatnily u 30 % a neuplatnily se u 24,44 % dotázaných.

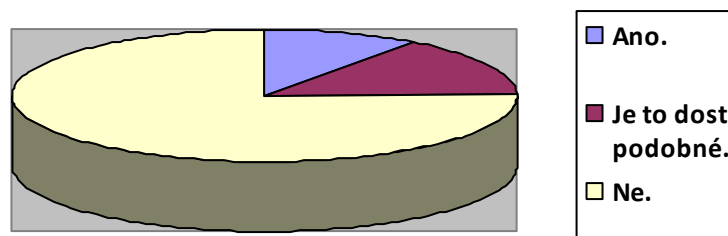
17. Studujete to samé jako dříve Vaši rodiče?

Tabulka č. 17

	Ano	Je to dost podobné	Ne
Relativní četnost (n)	9	13	68
Absolutní četnost (%)	10 %	14,44 %	75,56 %

75,56 % respondentů nestuduje ten samý obor popřípadě tu samou střední školu jako jejich rodiče. Podobný obor studuje 14,44 % a jen 10 % respondentů studuje totožný obor jako jejich rodiče.

Obrázek č. 6

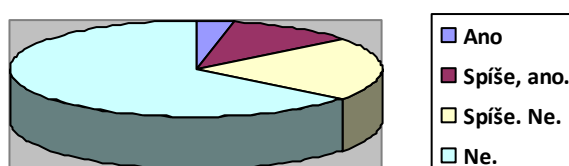
18. Chcete vykonávat stejnou profesi jako vaši rodiče?

Tabulka č. 18

	Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
Relativní četnost (n)	3	10	19	58
Absolutní četnost (%)	3,33 %	11,11 %	21,11 %	64,44 %

Z této tabulky je patrné, že více jak polovina respondentů 64,44 % netouží po vykonávání stejné profese, jako mají jejich rodiče. Stejnou profesi spíše nechce vykonávat 21,11 %. Naopak by stejnou profesi rádo vykonávalo 3,33 % a spíše by jí chtělo vykonávat 11,11 %.

Obrázek č. 7

19. Domníváte se, že Vás profese vašich rodičů ovlivnila?

Tabulka č. 19

	Ano, ovlivnila mě pozitivně	Ano, ovlivnila mě negativně	Neovlivnila mě vůbec	Nevím
Relativní četnost (n)	17	7	43	23
Absolutní četnost (%)	18,89 %	7,78 %	47,78 %	25,56 %

Povolání rodičů ovlivnilo pozitivně 18,89 % dotázaných. Negativně ovlivnilo 7,78 %, vůbec neovlivnilo 47,78 % a 25,56 % respondentů neví.

20. Jaký druh výchovy, jste měl/a doma?

Tabulka č. 20

	Autoritativní styl výchovy	Demokratický styl výchovy	Liberální styl výchovy	Autoritářský styl výchovy
Relativní četnost (n)	26	47	11	6
Absolutní četnost (%)	28,89%	52,22 %	12,22 %	6,67 %

U 52,22 % studentů převládá demokratický styl výchovy, 28,89 % má doma autoritativní styl, 12,22 % je vychováváno liberálně a 6,67 % vychovávají rodiče autoritářsky.

21. Kdo Vás doma spíše vychovával?

Tabulka č. 21

	Matka	Otec	Oba rodiče	Prarodi če	Sourozenci	Všichni dohromady	Nevychovával mě nikdo
Relativní četnost (n)	52	8	24	3	1	2	0
Absolutní četnost (%)	57,78 %	8,89%	26,67 %	3,33 %	1,11 %	2,22 %	0 %

Nejvíce respondentů 57,77 % se domnívá, že bylo vychovááno matkou, otec vychovával 8,88 %, oba rodiče 26,66 %, prarodiče 3,33 %, sourozenci 1,11 % a celá rodina dohromady vychovávala 2,22 % respondentů.

22. Jaké faktory Vás ve volbě střední školy nejvíce ovlivnily?

Tabulka č. 22

	Vlastní schopnosti, zkušenosti, životní přání...	Okolí jako je rodina, přátelé, učitelé...	Kultura, normy a hodnoty prostředí
Gymnázium	20	6	4
SOŠ	24	6	0
SOU	9	12	9
Relativní četnost (n)	53	24	13
Absolutní četnost (%)	58,89 %	26,67 %	14,44 %

Nejvíce ovlivnily studenty při výběru střední školy vlastní schopnosti 58,89%, následované jsou okolím 26,67% a poslední je kultura a hodnoty prostředí 14,44%. S

23. Na základě čeho jste si vybral/a konkrétní školu nebo obor?

Tabulka č. 23

	Gymnázium	Střední odborná škola	Střední odborné učiliště.	Relativní četnost (n)	Absolutní četnost (%)
Zájem o obor	1	24	17	42	46,67 %
Uplatnění v zaměstnání	5	3	0	8	8,89 %
Informace o škole	2	0	2	4	4,44 %
Vzdálenost od bydliště	4	0	2	6	6,67 %
Rodiče to chtěli	0	1	6	7	7,78 %
Vzor v rodině	1	1	0	2	2,22 %
Prestiž školy	2	0	2	4	4,44 %
Příprava na VŠ	14	0	0	14	15,56 %
Doporučení z okolí	1	1	1	3	3,33 %
Jiné	0	0	0	0	0 %

Nejčastěji si studenti zvolili střední školu na základě zájmu o obor 46,67 %, následuje příprava na VŠ 15,56 %, pro následné uplatnění v zaměstnání tak učinilo 8,89 %, protože to chtěli rodiče 7,78 % a vzdálenost od bydliště přišla důležitá 6,67 % dotázaných. Dobré informace o škole a stejně tak prestiž ovlivnily 4,44 %, informace z okolí přesvědčily 3,33 % a díky vzoru v rodině volilo školu 2,22 %

24. Atributy, které ovlivnily výběr dalšího vzdělání?

Tabulka č. 24

	Gymnázium	Střední odborná škola	Střední odborné učiliště	Relativní četnost (n)	Absolutní četnost (%)
Práce, která mě bude bavit	7	20	5	32	35,56 %
Škola, která mě bude bavit	4	1	4	9	10 %
Dobře placené zaměstnání po škole	2	1	0	3	3,33 %
Škola, kterou zvládnou	1	3	12	16	17,78 %
Dobré pracovní uplatnění	0	2	0	2	2,22 %
Všeobecné vzdělání pro další studium	13	2	2	17	18,89 %
Stejná škola jako kamarádi	1	0	4	5	5,56 %
Možnost odejít z domova	1	0	3	4	4,44 %
Jiné	1	1	0	2	2,22 %

Nejčastějším atributem je zábavná práce, která se vyskytovala u 35,56 %, zábavnou školu zvolilo 10 % a dobře placené zaměstnání 3,33 %. Zvládnutelnou školu dalo 17,78 %, dobré pracovní uplatnění 2,22 %, všeobecné studijní uplatnění 18,89 %,

stejnou školu jako kamarádi 5,56 % a možnost odejít z domova se zamlouvala 4,44 %. Jinou možnost zvolily dvě studentky střední odborné školy, které jako důvod napsaly pomáhat lidem.

25. Uplatnily se při výběru střední školy Vaše vlastní zájmy a záliby?

Tabulka č. 25

	Ano	Ne	Částečně
Gymnázium	4	15	11
Střední odborná škola	17	0	13
Střední odborné učiliště	16	4	10
Relativní četnost (n)	37	19	34
Absolutní četnost (%)	41,11 %	21,11 %	37,78 %

41,11 % respondentů se domnívá, že se při volbě střední školy uplatnily jejich vlastní zájmy a záliby, částečně si to myslí 37,78 % a to že se neuplatnily tvrdí 21,11 % dotázaných.

26. Domníváte se, že Vás základní škola připravila dostatečně na výběr střední školy?

Tabulka č. 26

	Ano	Ne
Relativní četnost (n)	55	35
Absolutní četnost (%)	61,11 %	38,89 %

Více jak polovina dotazovaných (61,11 %) se domnívá, že je základní škola připravila na volbu střední školy, opak si myslí 38,89 % studentů.

27. Jste spokojen/a se zvolenou školou, na které nyní studujete?

Tabulka č. 27

	Ano	Ne
Relativní četnost (n)	79	11
Absolutní četnost (%)	87,78 %	12,22 %

87,78 % studentů je spokojeno se studovanou střední školou, naopak 12,22 % spokojeno není.

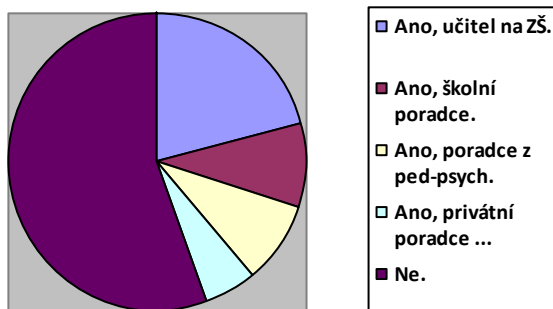
28. Pomohl Vám při rozhodování o volbě školy nějaký odborník?

Tabulka č. 28

	Ano, učitel na ZŠ	Ano, školní poradce	Ano, poradce z ped-psych.	Ano, privátní poradce ...	Ne
Relativní četnost (n)	19	8	8	5	50
Absolutní četnost (%)	21,11 %	8,89 %	8,89 %	5,56 %	55,56 %

Nejčastěji respondents s volbou střední školy nepomáhal žádný odborník v 55,56 %, učitelé ze základní školy pomohli 21,11 %, školní poradce stejně jako poradce z pedagogicko-psychologické poradny pomohl 8,89 % a privátního poradce vyhledalo 5,56 % dotázaných.

Obrázek č. 8.

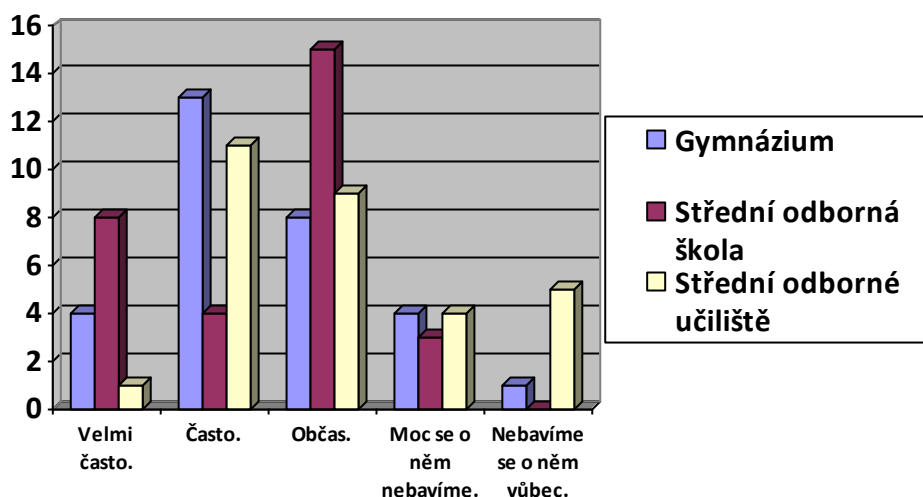
29. Jak často se doma bavíte o vzdělání nebo o škole?

Tabulka č. 29

	Velmi často	Často	Občas	Moc se o něm nebavíme	Nebavíme se o něm vůbec
Gymnázium	4	13	8	4	1
Střední odborná škola	8	4	15	3	0
Střední odborné učiliště	1	11	9	4	5
Relativní četnost (n)	13	28	32	11	6
Absolutní četnost (%)	14,44 %	31,11 %	35,56 %	12,22 %	6,67 %

Tato tabulka a následný graf ukazuje, jak často řeší doma studenti se svými rodiči školu. Nejčastější byla odpověď občas (jednou-dvakrát týdně) a to v 35,56 %, následovala odpověď často (každý den alespoň jednou) v 31,11 %, velmi často (každý den několikrát) se škola řeší v 14,44 % domácností respondentů. Moc se o škole nebaví (jednou-dvakrát do měsíce) u 12,22 % a o škole se nebaví vůbec 6,67 % dotázaných.

Obrázek č. 9

30. Domníváte se, že dělat práci, která člověka baví, je důležité?

Tabulka č. 30

	Ano, je to hodně důležité	Ano, je to středně důležité	Ano, ale je to málo důležité	Ne, není to důležité
Relativní četnost (n)	65	14	5	6
Absolutní četnost (%)	72,22%	15,56%	5,56%	6,67%

Tato otázka sloužila k zjištění názoru dnešní mládeže na to, zda se domnívají, že dělat práci, která člověka baví, je důležité a 72,22 % se domnívá, že ano. Střední důležitost tomu přikládá 15,56 %, menší důležitost to má podle 5,56 % a žádnou důležitost tomu nepřikládá 6,67 % dotázaných.

31. Domníváte se, že se při volbě Vaší střední školy se uplatnily i jiné faktory?

Uveďte které:

Na tuto otázku studenti ve větší míře neodpovídali. Nejčastěji se vyskytovaly odpovědi u studentů gymnázia, kde jich odpovědělo 10. Častější byla odpověď „nevím“, která byla zmíněna pětkrát, následovalo „nedomnívám se“ nebo „vše již bylo zmíněno“, tato odpověď se vyskytovala třikrát. Jednou se vyskytovala návštěva dne otevřených dveří a jedna odpověď zněla „protože chci sama studovat“.

U studentů zdravotnické školy byla tato otázka vyplněna ve třech případech a u všech zněla odpověď „pomoc lidem“. Dále studenti středního odborného učiliště odpověděli na tuto otázku také třikrát. Dvakrát se vyskytla odpověď známky a jednou puberta.

7.2. Kvalitativní část

Tato část práce pouze doplňuje dotazníkovou část a slouží k ucelení pohledu na problematiku vlivu rodiny na volbu střední školy.

Využity zde byly prvky kvalitativního výzkumu. Podle Hendla (2005) neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak ho vymežit avšak Glaser a Corbinová (1989, in Hendl, 2005) považují za kvalitativní výzkum jakýkoliv výzkum, jehož výsledků jsme nedosáhly pomocí statistických metod. V počátku se vyberou výzkumné otázky, které se mohou v průběhu sběru dat modifikovat a měnit. Výzkumník vyhledává jakékoliv informace, které přispějí k ověření výzkumných otázek. Sběr dat a analýza probíhá v delším časovém intervalu a výzkumný proces má longitudinální charakter. Výzkumník si na základě svých úvah vybírá jedince i místa pozorování a následně vše uvádí podrobně do zprávy o výzkumu (Hendl, 2005).

7.2.1. Struktura rozhovoru

Sběr dat byl realizován pomocí polostrukturovaného rozhovoru s každým respondentem zvlášť. Rozhovory trvaly zhruba dvacet minut.

Vzhledem k tomu, že oba respondenti byli nezletilí, byly požádáni o souhlas s účastí na výzkumu i jejich zákonní zástupci. Oba respondenti byli obeznámeni s výzkumem a souhlasili se zveřejněním jeho výsledků.

7.2.2. Metoda zpracování

Rozhovory byly zpracovány pro větší přehlednost do případových studií.

7.2.3. Výzkumný soubor a kritéria

Výzkumný soubor byl tvořen dvěma studenty. Kritéria k výběru byla stanovena taková, že se musí jednat o studenty prvních ročníků odlišných typů středních škol a jejich fyzický i mentální stav umožňuje realizovat rozhovor.

7.2.4. Případové studie

Respondent A

Respondentem A je dívka, která studuje gymnázium. Na otázku: zda a proč se jí tam líbí, odpověděla: *“Ano, líbí, je to velká změna k lepšímu.”* Své studijní výsledky

charakterizuje jako průměrné a za oblíbené předměty považuje dějepis, matematiku a základy společenských věd. Na otázku: proč se rozhodla pro tuto školu, odpověděla: „*Je to ideální příprava pro další studium na vysoké škole.*“. Na VŠ by ráda pokračovala a protože studuje gymnázium, domnívá se, že nemá ani na výběr. Do budoucna by ráda učila anebo šla studovat sociální práce či psychologii. Volbu střední školy začala řešit zhruba pře dvěma až třemi roky a znamenala pro ni začátek všeho nového a zároveň své budování budoucnosti a to samé si prý myslí u její spolužáci. Na otázku: zda si myslí, že by se na výběru střední školy měly podílet i rodiče, odpověděla: „*Děti by si měli vybrat sami, ale rodiče by se měli k tomu vyjádřit.*“. S výběrem školy ji pomáhali rodiče, přátelé, ale především se rozhodla sama. Doma s jejím výběrem souhlasili.

Rodiče jsou rozvedení, ale mají spolu vcelku dobré vztahy. Vídají se, když je to nutné. Otec pracuje ve stavebnictví a má vystudovanou střední průmyslovou školu strojní. Respondent u otce vyrůstá a jejich společné vztahy charakterizuje jako velmi dobré. Na otázku o čem se spolu baví, odpověděla: „*O škole, o práci a dalších věcech, které jsou důležité.*“. Otec jí při studiu podporuje, pomáhá jí s matematikou a zajímá se o to, jaké má studijní výsledky i jak tráví volný čas. O víkendech spolu jezdí na chatu. Matka má vystudovaný učební obor s maturitou a pracuje jako vedoucí zeleniny v obchodě. Vztah mají velice dobrý, ale vídají se spolu jednou za týden až čtrnáct dní. Baví se spolu o tom, co dělaly, když se neviděly. Ve studiu jí matka podporuje, avšak nepomáhá. Respondent má ještě starší sestru, se kterou nebydlí, ale vídají se každý víkend. Sestra studuje vysokou školu. Vztah spolu mají velice dobrý, o studijní výsledky se zajímá občas, a často o to, jak tráví volný čas. Na otázku: zda si myslí, že na ni měla sestra vliv, odpověděla: „*Ano, určitě měla.*“. Prarodiče jí s výběrem střední školy nepomáhali. O finanční situaci doma nemá přehled. Výchova byla s pravidly, ale ta byla přiměřená. Vzdělání je pro ni velmi důležité a stejně tak i pro spolužáky a domnívá se, že ji pomůže k lepší práci a platu.

Respondent B

Respondent B je muž, který studuje střední zemědělskou školu. Na škole se mu líbí, od mala miloval traktory a tak si zde prý splnil svůj dětský sen. Své studijní výsledky

popsal jako: „*Nic moc, ale v praktických předmětech mi to docela jde.*“ Pro zemědělskou školu se rozhodl na základě doporučení svých známých a svých zájmů. Od vzdělání očekává, že si najde zaměstnání ve vesnici, ze které pochází, protože tam chce zůstat bydlet. Ve studiu pokračovat nechce. O volbě střední školy prý přemýšlel již tak před 5 lety a rozhodl se pro ni, protože sám chtěl. Na otázku: přemýšlel jsi, co bys chtěl v budoucnu dělat za zaměstnání, odpověděl: „*Určitě, mám to vymyšlené už tak od 6 let. Chci pracovat na statku, opravovat traktory a jezdit s nimi.*“ Volba střední školy pro něj neznamena nic významného, byl rozhodnut už dávno. Pro jeho spolužáky to prý také nebylo nic významného. Myslí si, že střední školu by si měly vybírat děti, jedná se o jejich budoucnost a rodiče by se měli podřídit jejich volbě. Rodiče mu s volbou střední školy nepomáhali.

Rodiče jsou v současné době v rozvodovém řízení. Na otázku, jaké spolu mají vztahy, uvedl: „*Vztahy mezi sebou mají docela špatný a nevídají se.*“ Otec pracuje u rybářů a respondent o podobném povolání přemýšlel, nakonec si ho však nevybral. Otec má střední odborné vzdělání s maturitou, vztah spolu mají vcelku dobrý a vídají se tak dvakrát do týdne. O studijní výsledky se zajímá, čas spolu tráví většinou doma a baví se o škole, práci a volném čase. Matka pracuje v mateřské školce a má vystudované střední odborné učiliště, obor švadlena. Vztah spolu mají dobrý, respondent u ní vyrůstá. Baví se spolu o známých, kamarádech, škole, filmech a jídle. Ve studiu ho podporuje a studijní výsledky jí zajímají. Na otázky ohledně sourozenců odpověděl: „*Mám bráchu, vyhodili ho z vejšky, tak dělá u jedné firmy.*“ Spolu bydlí v jednom domě, ale moc se nevídají, většinou se doma mívají. Se školou mu nepomáhá a volný čas spolu moc netráví. Prarodiče mu s výběrem školy pomáhali a podporovali ho v jeho volbě. Kamarádi mu také pomáhali, jeden s ním dokonce šel na stejnou školu. Na otázku: jak bys popsal vaši rodinou finanční situaci, odpověděl: „*Docela dobrý, nemám žádnou nouzi.*“ Výchova byla prý pevně daná, avšak ne až tak hrozná. Vzdělání nepovažuje za až tak důležité, ale rád by dosáhl alespoň maturity. Doufá, že mu lepší vzdělání pomůže s lepším uplatněním do budoucna.

7.3. Shrnutí výsledků

7.3.1. Kvantitativní část

Výsledky dotazníku byly podrobně popsány v praktické části. Celý výzkum se zabýval vlivem rodinného zázemí na volbu střední školy. Výsledky výzkumu byly zjištěny díky 90 respondentům z prvních ročníků několika středních škol z Jihočeského kraje. . Vyhodnocením dotazníku se mi tak podařilo odpovědět na výzkumné podotázky, které jsem si stanovila.

1: Jaké školy studují častěji děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů?

Ze zjištěných údajů vyplívá, že gymnázia. Rodiče 70 % studentů gymnázií dosáhli vysokoškolského vzdělání. U studentů střední odborné školy zdravotnické dosáhli rodiče vysokoškolského vzdělání pouze ve 3,33 % a rodiče studentů středního odborného učiliště dosáhli vysokoškolského vzdělání v 6,67 %.

2: Studuje většina dnešních studentů stejné nebo podobné střední školy jako jejich rodiče?

Většina dnešní studentů nestuduje stejné nebo podobné střední školy jako jejich rodiče. Pouze 10 % všech respondentů studuje stejnou střední školu jako jejich rodiče a 14,44 % podobnou školu. Zbýlých 75,56 % respondentů studuje úplně jiný obor.

3: Kdo pomáhá studentům při volbě střední školy nejvíce?

Tato otázka vychází z teoretické části této práce.

Na základě zjištěných výsledků mohu na tuto otázku odpovědět, že rodina. U 65,56 % respondentů pomohla při volbě střední školy rodina, následovala odpověď nepomohl mi nikdo v 22,22 %, poté přátelé u 11,11 % a nejméně se vyskytovala odpověď školy, výchovný poradce... v 1,11 % případů.

4: Který z rodičů pomáhá svému dítěti více s výběrem střední školy?

Nejvíce pomohla studentům s výběrem střední školy matka a to v 57,78 %, na druhém místě byli oba rodiče s 23,33 %, otec pomohl v 8,89 % a nikdo nepomohl v 10 % případů.

7.3.2. Kvalitativní část

Domnívám se, že na základě dvou rozhovorů nelze vyvozovat platné závěry, avšak každá ze získaných odpovědí dokresluje celkový obraz rodinné situace, názorů a faktorů, které ovlivnily jedince při této volbě. Tato část mi tedy přijde jako vhodné doplnění dotazníkové části.

Rozhovory probíhaly jednotlivě, v reálném prostředí a s oběma respondenty jsem se setkala tváří tvář. Při třídění získaných dat jsem se pro přehlednost rozhodla sepsat rozhovory v případové studii.

Oba studenti nevnímají volbu střední školy jako nic závratně důležitého, ale jsou si vědomi změny, která v jejich životech nastala. Rovněž se rozhodli jít studovat školu, kterou sami chtěli, oba při tomto rozhodnutí podpořila rodina. Na škole se jim líbí a jsou se svojí volbou spokojeni. Oba respondenti se domnívají, že o střední škole by měl student rozhodovat sám avšak respondent A se domnívá, že by rodiče měli vyjádřit svůj názor. Respondent B si myslí, že by rodiče měli rozhodnutí akceptovat. Oba dotazovaní pocházejí z neúplných rodin a mají starší sourozence. Respondent A vyrůstá u otce, se kterým má velmi dobrý vztah, s matkou hodnotí vztah také jako velice dobrý. Respondent B vyrůstá u matky, se kterou vztah popisuje jako dobrý, s otcem vztah vnímá jako vcelku dobrý. U obou dotazovaných se rodina zajímá o studijní výsledky a ve studiu je podporuje.

7.4. Diskuse

Případné nedostatky výzkumu vyplývají z použití nestandardizovaného dotazníku, který byl vytvořen přímo pro využití této práce. Mnou vytvořený dotazník nevystihuje kvality dotazníku standardizovaného, avšak zachycuje alespoň některé odpovědi na

otázky, které jsem si v počátku výzkumu položila. Další možné nedostatky mohou plynout z nedostatečného množství respondentů z jednotlivých škol.

Vliv rodinného zázemí na střední školu je velmi rozsáhlé téma, které bylo již mnohokrát rozpracováno v různých výzkumech. Mé výzkumné otázky se opíraly o některé již proběhnuté výzkumy. Podařilo se mi odpovědět na výzkumnou otázku, která zněla „*Jaké školy studují častěji děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů?*“ a vycházela z výzkumu provedeného Trhlíkovou (2008, in Hlad'o & Balcar, 2012). Podařilo se mi potvrdit, že děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů studují častěji gymnázia. Další výzkumná otázka zněla „*Kdo pomáhá studentům při volbě střední školy nejvíce?*“ a vychází z teoretické části této práce. Nejčastěji se vyskytovala odpověď rodina. „*Který z rodičů pomáhá svému dítěti více s výběrem střední školy?*“ - tato otázka vycházela z výzkumu Poraye & Ball (1998 in Hlad'o & Balcar, 2012). Nejčastěji pomáhá studentům s volbou střední školy matka.

Poslední položená otázka zněla „*Studuje většina dnešních studentů stejné nebo podobné střední školy jako jejich rodiče?*“ Většina dnešních studentů však nestuduje stejné nebo podobné střední školy jako jejich rodiče.

Další výzkumy, které se zabývaly problematikou volby střední školy, uvedu pro případné porovnání. Hlad'o (2010 in Hlad'o & Balcar, 2012) přinesl výzkum žáků základních škol, který tvrdí, že žáci považují rodiče za jeden z nejvýznamnějších faktorů působící na jejich rozhodování. Národní ústav odborného vzdělání v roce 2003 přišel s výsledky výzkumu, které tvrdily, že žáci se nejčastěji rozhodují na základě rad rodičů. Dalším významným výzkumem v této oblasti se zabýval Friedmann (2010 in Hlad'o & Balcar, 2012). Jeho výzkumným vzorkem byly studenti středních odborných učilišť a zjistil, že jejich rozhodování bylo z 80 % ovlivněno rodiči (Hlad'o & Balcar, 2012).

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce nazvané „*Vliv rodinného zázemí na volbu střední školy*“ bylo zjistit, jaké rodinné faktory ovlivňují studenty při výběru střední školy. Ve výzkumné části jsem využila prvků kvantitativní i kvalitativní metody. Dotazník jsem využila k získání většího množství informací v krátkém čase a následné rozhovory, které jsem přepsala do případových studií, jsem využila k doplnění celkového obrazu tohoto tématu.

Jsem si vědoma jistých limitů, které výzkum měl, avšak se domnívám, že mi pomohl nahlédnout do dané problematiky.

Podle zjištěných výsledků mohu podotknout, že volbu střední školy ovlivňuje velké množství faktorů, avšak mezi ty nejdůležitější patří rodina - hlavně rodiče. To, jak nás vychovali, jaké nám předali hodnoty a postoje, nás ovlivňuje nejen v dětství, ale i po celý náš život.

Seznam literatury

1. Biddulph, S. (2007). *Mužství*. Praha: Portál.
2. Čáp, J. & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál.
3. Český statistický úřad (2012). *Rozvodovost*. [online]. [cit.17.4.2014]. Dostupný z www.czso.cz.
4. Drahoňovská, P. & Šťastnová, P. (2012) Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru práce [online]. [cit. 28.4.2014]. Dostupný z WWW < <http://www.nuov.cz/> >
5. Dům zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. (2009). *Career Guidance a Handbook for Policy Makers*. Prague: Dům zahraničních služeb Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.
6. Fischer, R. & Hájková A. (2010). *Paragrafy vedoucího dětského kolektivu*. Praha:CPress.
7. Hargašová, M. (2009). *Skupinové poradenství*. Praha: Grada.
8. Hartl P. (1993). *Psychologický slovník*. Praha: Budka.
9. Hejlková, K. (2007). Vliv pořadí sourozenců v rodině na nasměrování profesní orientace (Diplomová práce). Získáno 7.4.2014 z www.stag.jcu.cz .
10. Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum - základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
11. Hlad'o, P. & Balcar, J. (2012). Sociálně-psychologické aspekty volby technického a humanitního studijního zaměření při tranzici žáků do maturitních oborů na středních školách. Pedagogická orientace. Dostupný z WWW < <http://www.ped,muni.cz/>>
12. Hlad'o, P. (2008). Volba povolání žáků základních škol v kontextu rodiny : teoretická východiska a projekt disertační práce. Získáno z www.vzdelani.unas.cz. Hlad'o, P. Volba povolání [online]. [cit.16.3.2014]. Dostupný z WWW < <http://www.vychova-vzdelavani.cz/>>
13. Kohoutek, R. (1996). *Základy pedagogické psychologie*. Brno: Cern.

14. Kolář, Z. (2012). *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada.
15. Langmeier, J. & Krejčířová, D. (1998) *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
16. Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství
17. Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.
18. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky(2013). *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělání v České republice v roce 2012*. [online]. [cit.16.3.2014]. Dostupný z WWW. < <http://www.msmt.cz/>>
19. Možný, I.(2008). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon.
20. Nolen-Hoeksema, S. (2012) *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Praha: Portál.
21. Novák, T. (2006). *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada.
22. Pešová, I. & Šamalik. M. (2006) *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada.
23. Reichel, J. (2004). *Kapitoly systematické sociologie*. Praha:Grada
24. Řezáč, J. (1998). *Sociální psychologie*. Brno: Paido.
25. Skutil, M. (2011). *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál.
26. Sobotková, I. (2007). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.
27. Soukupová, M. (2011). *Je obor vysokoškolského studia dědičný v rodině?* Získáno 15. 4. 2012 z www.nf.vse.cz
28. Šikulová, R. & Mrázková, E. & Wedlichová I. (2007). *Pomáháme žákům s výběrem vzdělávací a profesní dráhy*. Hněvín: Nakladatelství Hněvín.
29. Trhlíková, J. & Vojtěch, J. & Úlovcová, H. (2008) Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty a úspěšnosti vstupu na trh práce [online]. [cit. 28.4.2014]. Dostupný z WWW <<http://www.nuov.cz/>>
30. Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.

31. Vališová, A. & Kasíková, H. (2007). *Pedagogika pro učitele: školský systém v českých zemích: vzdělávací politika a řízení školství: podoby vyučování a třídní management: hodnocení ve vyučování: pedagogická diagnostika: práce výchovného poradce*. Praha: Grada.
32. Vendel, Š. (2008). *Kariérní poradenství*. Praha: Grada.
33. Vymětal, J. (2004) *Úzkost a strach u dětí: jak jim předcházet a jak je překonávat*. Praha: Portál.
34. Výrost, J. (1998). *Aplikovaná sociální psychologie*. Praha: Portál.

Přílohy

Příloha č. 1. Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Ježková a jsem studentkou 3. ročníku psychologie na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Ve své bakalářské práci se zabývám vlivem rodinného zázemí na volbu střední školy a právě proto je tento dotazník určen studentům jejich prvních ročníků. Cílem dotazníku je zjistit, které faktory nejvíce pomohly a přesvědčily studenty k výběru střední školy, kterou právě studují. Ráda bych Vás tedy poprosila o vyplnění tohoto krátkého dotazníku, díky kterému se snažím získat informace ohledně zmiňovaného tématu. Dotazník je zcela anonymní a jeho vyplněním dáváte souhlas se zpracováním výsledků. Zakroužkujte zvolenou variantu.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

- A. Žena.
- B. Muž.

2. Na jaké střední škole studujete?

- A. Gymnázium/Lyceum.
- B. Střední odborná škola.
- C. Střední odborné učiliště s maturitou.
- D. Střední odborné učiliště bez maturity.

3. Z jaké rodiny pocházíte?

- C. Úplná rodina (matka, otec).
- D. Neúplná rodina (rozvod, smrt jednoho z rodičů..).
- E. Jiné (dětský domov...).

4. Máte sourozence? (v případě možnosti D. doplňte)

- A. Ano, mám mladšího sourozence.
- B. Ano, mám staršího sourozence.
- C. Ne, nemám sourozence.

5. Jakého nejvyššího vzdělání dosáhli Vaši rodiče?

- A. Základní vzdělání.
- B. Střední odborné vzdělání bez maturity.
- C. Střední odborné vzdělání s maturitou.
- D. Vysokoškolské vzdělání.

6. Kdo Vám nejvíce pomohl s výběrem střední školy?

- A. Rodina.
- B. Přátelé.
- C. Škola, výchovný poradce, psycholog,....
- D. Nikdo.

- 7. Jaký vliv měli rodiče na Vaši studijní dráhu? (v případě možnosti E. doplňte důvod)**
- A. Rodiče říkali, že se mám učit a dosáhnout nějakého vzdělání.
 - B. Rodiče to nechávali spíše na mě, ale zajímali se o to.
 - C. Rodiče mi říkali, že mám jít raději na snadnější školu, než jakou jsem si vybral.
 - D. Rodiče se o to vůbec nezajímali.
 - E. Jiné.....
- 8. Využil/a jste rad svých rodičů při volbě střední školy?**
- A. Ano, rozhodně.
 - B. Ano, z části.
 - C. Ne, nevyužil.
 - D. Ne, žádné jsem od nich nedostal.
- 9. Řešil/a jste výběr školy se svými rodiči?**
- A. Ano, několikrát.
 - B. Ano, minimálně.
 - C. Nikdy.
- 10. Kdo z rodičů Vám více pomohl ve výběru střední školy?**
- A. Matka.
 - B. Otec.
 - C. Oba mi pomohly stejně.
 - D. Nepomohl mi ani jeden z nich.
- 11. Snažil se Vás některý z rodičů přesvědčit k volbě jiné střední školy, než jste sám/a chtěl/a?**
- A. Ano, matka.
 - B. Ano, otec.
 - C. Ano, oba.
 - D. Ne, nesnažili se.
- 12. V případě, že se Vás rodiče snažili ovlivnit k volbě jiné školy, podlehl/a jste a zvolil/a jste jinou školu?**
- A. Ano.
 - B. Ne.
 - C. Neovlivňovali mě.
- 13. Co si myslíte o jejich názorech?**
- A. Kladu na ně velký důraz a řídím se jimi.
 - B. Kladu na ně důraz, ale neřídím se jimi.
 - C. Vyslechnu si je, popřemýšlím o nich, ale rozhoduji se sám/a.
 - D. Jejich názory mě nezajímají, kladu důraz jen na ty své.

14. Vybíral/a jste školu podle jejich rad?

- A. Ano.
- B. Částečně.
- C. Ne.
- D. Natruc jsem si zvolil/a jinou školu.

15. Studujete proto, abyste splnil/a očekávání rodičů?

- A. Ano.
- B. Spíše ano.
- C. Spíše ne.
- D. Ne.

16. Uplatnil se ve výběru školy také názor ostatních členů rodiny (prarodiče, sourozenci,...)?

- A. Ano.
- B. Spíše ano.
- C. Spíše ne.
- D. Ne.

17. Studujete to samé jako dříve Vaši rodiče?

- A. Ano.
- B. Je to dost podobné.
- C. Ne.

18. Chcete vykonávat stejnou profesi jako vaši rodiče?

- A. Ano.
- B. Spíše ano.
- C. Spíše ne.
- D. Ne.

19. Domníváte se, že Vás profese vašich rodičů ovlivnila?

- A. Ano, ovlivnila mě pozitivně.
- B. Ano, ovlivnila mě negativně.
- C. Neovlivnila mě vůbec.
- D. Nevím.

20. Jaký druh výchovy jste měl/a doma?

- A. Rodiče byli autority, kladli jasné požadavky, které se musely plnit. Byly stanoveny sankce a odměny.
- B. Rodiče byli demokratičtí vychovatelé a spolupracovali s Vámi a rozuměli Vám. K ničemu Vás nenutili.
- C. Rodiče byly liberální a nenutily Vás k ničemu.
- D. Rodiče byly autoritářští a často Vám něco prikazovali, zakazovali a trestali Vás. Neustále prosazovali svou moc a ovládání bez vřelosti a bez zpětné vazby v komunikaci.

21. Kdo Vás doma spíše vychovával?

- A. Matka.
- B. Otec.
- C. Oba rodiče.
- D. Prarodiče.
- E. Sourozenci.
- F. Všichni dohromady.
- G. Nevychovával mě nikdo.

22. Jaké faktory Vás ve volbě střední školy nejvíce ovlivnily?

- A. Vlastní schopnosti, zkušenosti, životní přání, hodnoty.
- B. Okolí jako je rodina, přátelé, učitelé...
- C. Kultura, normy a hodnoty prostředí.

23. Na základě čeho jste si vybral/a konkrétní školu nebo obor? (v případě možnosti

J. doplňte důvod)

- A. Zájem o obor
- B. Uplatnění v zaměstnání
- C. Informace o škole
- D. Blízkost/vzdálenost od bydliště
- E. Rodiče to chtěly
- F. Vzor v rodině/tradice
- G. Prestiž školy
- H. Příprava na VŠ
- I. Doporučení někoho z okolí
- J. Jiné.....

24. Atributy, které ovlivnily výběr dalšího vzdělání? (v případě možnosti I. doplňte důvod....)

- A. Práce, která mě bude bavit.
- B. Škola, která mě bude bavit.
- C. Dobře placená zaměstnání po škole.
- D. Škola, kterou zvládnu.
- E. Dobré pracovní uplatnění po škole.
- F. Všeobecné vzdělání pro další studium.
- G. Být na stejné škole jako kamarádi, známí, sourozenci.
- H. Možnost odejít z domova.
- I. Jiné.....

25. Uplatnily se při výběru střední školy Vaše vlastní zájmy a záliby?

- A. Ano.
- B. Ne.
- C. Částečně.

26. Domníváte se, že Vás základní škola připravila dostatečně na výběr střední školy?

- A. Ano
- B. Ne

27. Jste spokojen/a se zvolenou školou, na které nyní studujete?

- A. Ano
- B. Ne

28. Pomohl Vám při rozhodování o volbě školy nějaký odborník?

- A. Ano, učitel na ZŠ.
- B. Ano, školní poradce.
- C. Ano, poradce z pedagogicko-psychologické poradny.
- D. Ano, privátní poradce nebo psycholog.
- E. Ne.

29. Jak často se doma bavíte o vzdělání nebo o škole?

- A. Velmi často (každý den několikrát).
- B. Často (každý den alespoň jednou).
- C. Občas (jednou-dvakrát týdně).
- D. Moc se o něm nebavíme (jednou-dvakrát do měsíce).
- E. Nebavíme se o něm vůbec.

30. Domníváte se, že dělat práci, která člověka baví, je důležité?

- A. Ano, je to hodně důležité.
- B. Ano, je to středně důležité.
- C. Ano, ale to málo důležité.
- D. Ne, není to důležité.

Domníváte se, že se při volbě Vaší střední školy se uplatnily i jiné faktory? Uveďte které:.....

.....

Děkuji za vyplnění. ☺
Kateřina Ježková

Příloha č. 2.

Otázky pro rozhovorovou část výzkumu

1. *Jakou studuješ střední školu?*
2. *Libí se ti na ní? Proč se ti tam líbí/nelíbí?*
3. *Co tě baví za předměty?*
4. *Jaké máš studijní výsledky?*
5. *Proč ses rozhodla zrovna pro tuhle střední školu?*
6. *Co očekáváš od tohoto vzdělání?*
7. *Máš v plánu ve studiu pokračovat dále?*
8. *Rozhodla ses, protože si na ní sama chtěla?*
9. *Jak je to dlouho co si začala volbu SŠ řešit?*
10. *Přemýšlela si, co bys chtěla v budoucnu dělat za zaměstnání?*
11. *Proč, co se ti na tom líbí?*
12. *Připravuješ se na tu práci už nějak teď?*
13. *Co pro tebe znamenala volba SŠ?*
14. *Co znamenala pro tvoje spolužáky?*
15. *Myslíš si, že by si měli studenti základních škol vybírat střední školu sami anebo by se měly podílet i rodiče?*
16. *Kdo by měl mít poslední slovo?*
17. *Pomáhali ti rodiče při volbě střední školy?*
18. *Navštívila si nějakého odborníka třeba v pedagogicko-psychologické poradně, aby ti pomohl?*
19. *V případě že navštívila, pomohl ti?*
20. *Pomáhal ti ještě někdo jiný?*
21. *Souhlasili rodiče či rodina s volbou školy nebo byl někdo proti? Proč?*
22. *Jsou rodiče spolu nebo jsou rozvedení?*

23. *Jaké spolu mají vztahy?*
24. *Vídají se nebo spolu tráví čas?*
25. *Co dělá otec? Přemýšlela jsi, že bys dělala někdy to samé?*
26. *Co má za nejvyšší dosažené vzdělání?*
27. *Co má za vystudovanou SŠ?*
28. *Jak bys popsala Váš vztah?*
29. *Vídáte se spolu často? Jak?*
30. *O čem se spolu bavíte?*
31. *Pomáhá ti při studiu? Proč anebo s čím?*
32. *Podporuje tě ve studiu?*
33. *Zajímá se o tvé školní výsledky?*
34. *Zajímá se, jak trávíš volný čas?*
35. *Trávíte ho spolu? Jak ho trávíte?*
36. *Co dělá matka? Přemýšlela jsi, že bys dělala někdy to samé?*
37. *Co má za nejvyšší dosažené vzdělání?*
38. *Co má za vystudovanou SŠ?*
39. *Jak bys popsala váš vztah?*
40. *Vídáte se spolu často? Jak?*
41. *O čem se spolu bavíte?*
42. *Pomáhá ti při studiu? Proč anebo s čím?*
43. *Podporuje tě ve studiu?*
44. *Zajímá se o tvé studijní výsledky?*
45. *Zajímá se, jak trávíš volný čas?*
46. *Trávíte ho spolu? Jak ho trávíte?*
47. *Máš sourozence?*
48. *Co dělá?*

49. *Vídáte se spolu často? Bydlíte spolu?*
50. *Rozumíte si?*
51. *Pomáhá ti se školou?*
52. *Pomáhala ti s volbou SŠ?*
53. *Co studuje nebo vystudovala?*
54. *Byla pilná studentka?*
55. *Jak bys popsala Váš vztah?*
56. *Zajímá se o tvé studijní výsledky?*
57. *Zajímá se, jak trávíš volný čas?*
58. *Myslíš si, že na tebe měla vliv?*
59. *Pomáhali ti s výběrem střední školy prarodiče? Brala si jejich rady v potaz? Co ti radili?*
60. *Pomáhal ti s výběrem střední školy ještě někdo jiný? Kdo? Brala si jeho rady v potaz?*
61. *Měly na tebe vliv při rozhodování o SŠ tví přátelé? Proč? Přemýšlela jsi o školách, které studují nebo studovali?*
62. *Jak bys charakterizovala vaší ekonomickou situaci doma?*
63. *Jak si byla vychovávána? Zakazovali ti doma často něco nebo byla výchova volná?*
64. *Jak moc je pro tebe vzdělání důležité?*
65. *Jak moc si myslíš, že je vzdělání důležité pro tvé spolužáky, kamarády? Proč?*
66. *Kolik máš zhruba dobrých přátel? Vídáš se s nimi často? Co studují? Jaký s nimi máš vztah?*
67. *Jaký máš vztah se svými spolužáky? Myslíš si, že tě mají rádi?*
68. *Jaký máš vztah s učiteli?*
69. *Myslíš si, že je v dnešní době důležité studovat a pracovat v oboru/práci co tě baví?*

- 70. *Myslíš si, že ti lepší vzdělání pomůže se lépe uplatnit na pracovním trhu?*
- 71. *Myslíš si, že to lepší vzdělání pomůže mít lepší plat?*
- 72. *Je pro tebe důležité mít dobré vzdělání?*